

GKI ENERGIAKUTATÓ ÉS
TANÁCSADÓ Kft.

Energiapolitikai Füzetek XV. szám

A piacnyitás tapasztalatai
a villamosenergia-szektorban

A kiadvány a Gazdasági Versenyhivatal Versenykultúra
Központjának támogatásával készült

Magyarország

ELSŐ

Szabadságon választható gázszolgáltatója

EMFESZ ELSŐ MAGYAR FÖLDGÁZ ÉS ENERGIAKERESKEDELMI ÉS SZOLGÁLTATÓ KFT.

H-1054 Budapest, Szabadság tér 7.
TEL: +36 1 428 3080 FAX: +36 1 354 1958

E-MAIL: info@emfesz.hu

WEB: www.emfesz.hu; www.gas.hu

GKI Energiakutató és Tanácsadó Kft.

A PIACNYITÁS TAPASZTALATAI A VILLAMOSENERGIA-SZEKTORBAN

**A kiadvány a Gazdasági Versenyhivatal Versenykultúra Központjának
támogatásával készült**

Budapest, 2008. május

GKI Energiakutató és Tanácsadó Kft.

Cím: 1092 Budapest, Ráday u. 42-44.

Telefon: 373-0751, **Fax:** 373-0752

E-mail: hegedusm@gkienergia.hu

Honlapcím: www.gkienergia.hu

Postacím: 1461 Budapest, Pf. 232.

Az anyagot összeállította:

Dr. Hegedűs Miklós

A tanulmány elkészítésében közreműködött.

Dr. Barta Judit

Kádár Ágnes

Dr. Stróbl Alajos

Copyright: GKI Energiakutató Kft.

A tanulmánynak vagy részeinek bármely módon való sokszorosítása tilos.

A tanulmány megállapításai csak a forrás megjelölésével idézhetők.

TARTALOMJEGYZÉK

ÖSSZEFOGLALÓ	4
1. A VILLAMOS ENERGIA- PIAC KIÉPÍTÉSÉNEK EDDIGI SAJÁTOS SÁGAI A HAZAI SZABÁLYOZÁS GYENGESÉGEI	4
1.1. EURÓPAI UNIÓ ÁLTAL KITŰZÖTT CÉLOK, TÖREKVÉSEK	7
<i>1.1.1. A vezetékes energiapiac működtetésének legfőbb akadályai</i>	<i>8</i>
<i>1.1.2. Piacnyitás magyar módra</i>	<i>11</i>
<i>1.1.3. Hosszú távú szerződések</i>	<i>13</i>
<i>1.1.4. A 2008. január elsejei teljes piacnyitás megítélése</i>	<i>16</i>
<i>1.1.5. A hazai villamosenergia-szektor adottságai</i>	<i>17</i>
1.2. A PIACNYITÁS RÖVID HAZAI TÖRTÉNETE	20
2. A VILLAMOSENERGIA-IGÉNYEK VÁLTOZÁSA	22
3. A VILLAMOS ENERGIA FORRÁS OLDALÁNAK FŐBB JELLEMZŐI	25
3.1. A TERHELÉSI KÉP ALAKULÁSA	27
3.2. AZ IMPORTSZALDÓ SZEREPÉNEK MÓDOSULÁSA	29
3.3. A TELJESÍTŐKÉPESSÉG ÉS A TARTALÉKOK IDŐBELI VÁLTOZÁSA	31
3.4. A TERMELŐI (NAGYKERESKEDELMI) PIAC FEJLŐDÉSE	35
3.5. A TARTALÉKOK PIACÁNAK SAJÁTOS SÁGAI	37
3.6. A TÁMOGATÁSOK HATÁSA – MEGÚJULÓK, KAPCSOLTAK	40
3.7. AZ ENERGETIKAI JELLEMZŐK ALAKULÁSA	42
4. AZ ÁRALAKULÁSOK KÉRDÉSEI	48
4.1. ÁRALAKULÁS, ÁRSZABÁLYOZÁS A LIBERALIZÁCIÓS FOLYAMATBAN	48
4.2. MAGYARORSZÁGI VILLAMOSENERGIA-ÁRAK NEMZETKÖZI ÖSSZE HASONLÍTÁSBAN ..	55

ÖSSZEFOGLALÓ

1. Magyarországon a villamosenergia-szektor 2003. elején induló és 2008. január 1-jével teljessé váló piacositása bebizonyította, hogy bár a villamosenergia-szektor sajátos működési terület – hálózati jelleg, pillanatnyi megfelelés a kereslet és kínálat között – a piaci koordináció sikeresen helyettesítheti az állami, hatalmi utasításokon és hozzárendeléseken alapuló, történelmileg kialakult hagyományos energia-ellátást.

2. 2003-2008 közepe közötti időszakban a hazai áram ellátás zavartalan maradt, az elkerülhetetlen technikai és természeti tényezőkből adódó kisebb-nagyobb, átmeneti és részleges ellátási zavarokon kívül, a piaci szabályozásból jelentősebb ellátási gondok nem adódtak. Ebből a szempontból tehát a hazai piacnyitás a villamosenergia-szektorban sikeresnek mondható. Ugyanakkor nem igazán helyeselhető, hogy a törvényi szabályozás a zavartalan ellátást, ellátásbiztonságot talán túl hangsúlyozta a valós verseny kibontakoztatásával szemben.

3. Amennyiben a piacnyitás legfőbb célját és indokát tekintjük minősítési kritériumnak, akkor a hazai piacnyitás nem teljesítette és az adott időszakban nem is teljesíthette a deklarált célt, a villamos energia árának csökkenését. Elméletileg ugyanis a piac lényegét adó verseny racionális költséggazdálkodásra kényszerít, így előbb-utóbb az árak relatív mérséklődését hozza. Az általánosabb elvi megközelítés különösen pedig a politikai várakozások nem kellően vették számításba azonban, hogy a villamosenergia-szektor forrás oldala erősen monopolizált, és az ágazat sajátosságából fakadóan a kínálati kapacitás közép távon adottnak tekinthető, érdemlegesen bővíteni, csak évtizedes kitekintésben lehetséges, így a fogyasztói-választás lehetőségei közép távon nagyon szűkösek.

4. Eltekintve a villamosenergia-szektor műszaki-technikai és működési sajátosságaitól a várt, politikailag hirdett árscsökkenés, azért sem teljesülhetett a hazai piacnyitás időszakában, mert a villamos-energia szektorban jelentős költségtényezőként jelentkező tüzelőanyag költségek, a kőolajárak drámai emelkedése miatt jelentősen megnőttek. A környezetvédelmi előírások, direktívák szigorodása, további beruházásokat és innovációkat feltételeznek, a melyek ugyancsak a költségek növekedését hozták.

5. A teljes piacnyitással bekövetkezett jelentős áremelkedés az üzleti szférában részben azzal is összefügg, hogy a korábban olcsóbbnak minősülő importlehetőségek erőteljesen beszűkültek, miután a villamos energia-fogyasztás a Magyarországgal érintkező országokban dinamikusan növekedtek. A kínálati szűkösség és a bővülő kereslet drasztikus árnövekedés bekövetkezését eredményezték.

6. Az 1-5 pontokban kifejtett elvi és általánosabb okok és feltételeken túl a tanulmány – különböző elemzésekre és vizsgálatokra támaszkodva- bemutatja, hogy a hazai villamosenergia-szektor teljes piacositásának sikertelensége, kudarcai egyrészt abból adódnak, hogy a törvényi szabályozás érintetlenül hagyta és a szándékoktól függetlenül még fel is erősítette a kínálati oldal – a nemzetközi átlagnál is erőteljesebb – monopolizáltságát. Az érvényben maradt hosszú távú szerződések rendszere és a kötelező átvétel kiszélesítése az egyébként is meglévő kínálati monopol pozíciókat szinte teljessé tette, minimalizálta a verseny kibontakozásának esélyeit, másrészt az érvényes törvényi szabályozás nem állított elégséges korlátokat a monopol pozíciókból adódó nem kívánatos áremelési törekvések gyakorlati érvényesítése elé.

7. Az első hónapok tapasztalatai továbbá, az EU kötelező előírása a hosszú távú szerződések átalakítása alapján jelentős módosításokra került sor, mindenek előtt a jelentős piaci erővel rendelkező szereplő súlyának csökkentésére, a hálózati hozzáférés lehetőségeinek kiszélesítésére,

a határkeresztező kapacitások elérhetőségével kapcsolatosan, de határozottan felerősödött a hatalmi kontroll az ármegállapítás tekintetében is.

8. A 2008 folyamán életbe lépett intézkedések és szabályozási módosítások célszerűek és helyes irányúak, de a piacnyitás legfőbb célját illetően aligha bizonyulnak perdöntő hatásúnak. A hazai piac méretéből, továbbá az erős monopolizáltságból, de legfőképpen a versenyképes kapacitás tartalékok hiányából, az árak növekedését aligha képesek megállítani, a 2008. októberében megtartott aukciók erős hatósági árkontroll mellett a piaci szegmensben 2009-re közel kétszámjegyű árnövekedést valószínűsítene. Politikai és szociális megfontolások nélkül az egyetemes szolgáltatás területén gazdaságilag és költség oldalról ennél erőteljesebb árnövekedés volna indokolt.

9. Néhány említésre méltó változás a hazai villamosenergia-szektorban:

- Az importált villamos energiának jelentős hatása van a piacnyításra. A piacnyítás hatására a bruttó villamosenergia-fogyasztás közel húsz százaléka származott importból, amely azonban tavaly már a felére esett vissza. Idén tarthatónak látszik a 10% körüli importarány. A regionális piaci versenyben azonban várhatók meglepetések is.
- A villamosenergia-fogyasztás a jelentős árdrágulás ellenére tovább növekszik, és a növekedési ütem ebben az évtizedben nagyobb, mint az előzőben. Nem lehet egyértelmű összefüggést kimutatni a GDP és a villamosenergia-fogyasztás között, és egyre nagyobb szerepet kap a fogyasztás alakulásában az időjárás. A piacnyításnak mértékadó szerepe nem volt az igények alakulásában.
- A villamos terhelések is bővülnek, és a piacnyítás óta a heti csúcsterhelések növekedési üteméből évi átlagban mintegy 110 MW-os növekedésre lehet számítani. A minimális terhelés átlagos növekedése ennél jóval kisebb. Ezeket az értékeket elsősorban a forrásoldali fejlesztésben, az egység-teljesítőképességek megválasztásánál lehet tekintetbe venni. Jelentősen megváltozott az elmúlt két évben a napi terhelési görbe alakja, mert a fogyasztói oldal befolyásolására kedvező hatással volt a piacnyítás. Egyenletesebb lett a napi fogyasztás, a csúcsterhelés egyre inkább korábbra tevődik.
- A villamos teljesítőképességek növekedési üteme egyenletes, bár a piacnyítás óta új nagyermű gyakorlatilag nem épült. A támogatások hatására elsősorban kiserőműveket építenek. Megmaradt az a korábbi gyakorlat, amely szerint a karbantartásokat rendszeresen nyárra ütemezik. Sajnos a fogyasztói csúcs nyáron gyorsabban növekedik, mint télen, ezért erre az ütemezésre még hatással lehet a piacnyítás utáni fejlődés. A biztonságot jelentő maradó teljesítmény nagysága kielégítőnek látszik, de az import szerepe ezen a területen is nagy, ezért a piacon tekintetbe kell venni a növekvő kockázatokat.
- A szabályozási energia és a tartalékok piaca élesen elkülönítendő. Sajnos a fogalmak és a kialakult hazai gyakorlatok még nem teszik lehetővé a hatékony piac kialakulását ezen a területen. Az UCTE előírásai alapján hazánkban is újra kellene fogalmazni, hogy mi tartozik a rendszerirányítási, szabályozási tartalékok piacára, és mi rendelkezhető a kereskedők érdekkörébe. Élesen külön kellene választani a szabályozást és a kiegyenlítést is, mert különben a gazdasági érdekeltségen alapuló mérlegkörös rendszer nem fogja segíteni a piac szempontjából nagyon fontos felelősségi kérdések tisztázódását. Különösen a múlt század végén még szekunder tartalékként épült gázturbinás erőművekről kellene eldönteni, hogy azok a perces tartalékként a rendszerirányításhoz, vagy üzemzavari tartalékként a mérlegkör-felelősökhöz, a kereske-

dőkhöz tartoznak-e. A tapasztalat alapján ezek az egységek ma havi átlagban alig egy órát üzemelnek – a működési próba érdekében. Szerepük az lenne, hogy a szekunder szabályozást (csereteljesítmény-szabályozás) kisegítsék vezérelt üzemmódban, ha nem lenne elegendő szekunder szabályozási tartalék például üzemzavarok miatt.

- Jelentős szerepet kapott a piacnyitás után a villamosenergia-termelés támogatása, elsősorban a hővel kapcsoltan termelt energiánál. Ez egyrészt korlátozta a piac kiterjedését, a versenyt, másrészt megnövelte az árakat, rontva ezzel a magyarországi fogyasztók gazdasági versenyképességét. A teljes piacnyitás után megszűnő közüzem miatt új rendszert vezettek be a támogatásban, de ez nem csökkentette, inkább növelte a támogatásban részesülők körét. Ma a hazai termelésből hálózatra adott villamos energiának 15-20%-át támogatják – a fűtési idénytől függően – szabott árakkal és kötelező átvétellel.

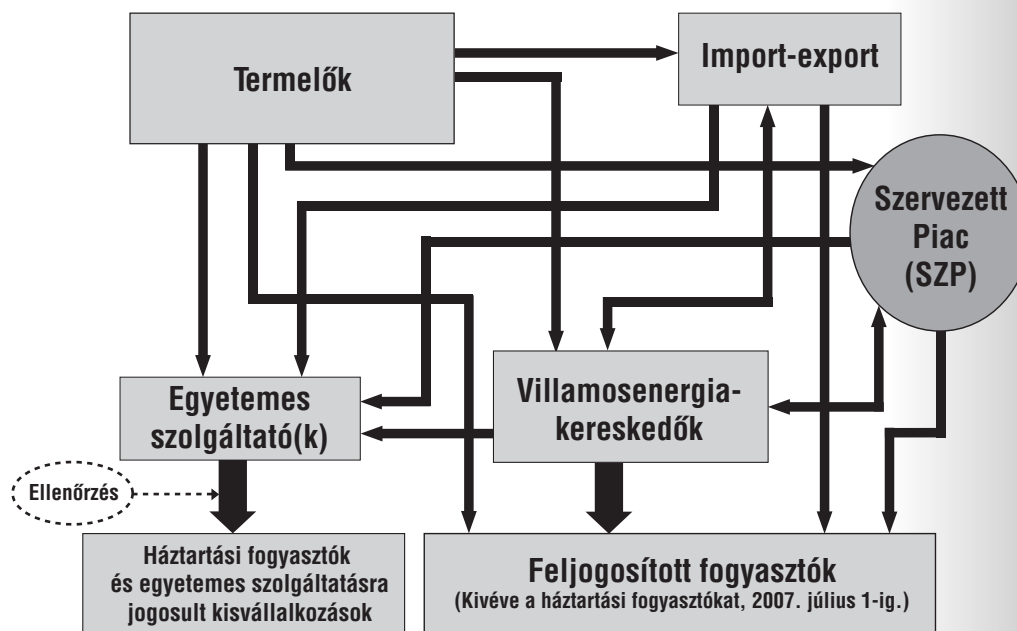
1. A VILLAMOS ENERGIA- PIAC KIÉPÍTÉSÉNEK EDDIGI SAJÁTÓSSÁGAI A HAZAI SZABÁLYOZÁS GYENGESÉGEI

1.1. EURÓPAI UNIÓ ÁLTAL KITŰZÖTT CÉLOK, TÖREKVÉSEK

A világ egyre növekvő energiaigénye mellett az energiaellátás egyre inkább politikai kérdéssé kezd válni. Két lehetséges forgatókönyv képzelhető el a jövő energiaszektoraiban: az első, a kedvezőbb megoldás szerint kialakul egy globális piaci mechanizmus, melynek keretein belül megvalósulnak a versenypiac által megkívánt feltételek. A második lehetőség, tehát a szabad piaci működés szempontjából kedvezőtlenebb, hogy a világ gazdaságai nagy erőcentrumokra tagolódnak, melyek egyfajta versenyt futnak az energiaforrásokért a saját ellátásuk biztonságáért. A két változat egyike, vagy esetleg a vegyes forma is kialakulhat az előző minták közül. Az unió felismerte, hogy ahhoz, hogy érvényesíthesse az esetleges hatalmi harcban saját érdekeit, nincs meg az a megfelelő energia-, kül- és biztonságpolitika. Ennek hiányában viszont nem tehetnek szert azon kedvező tárgyalási pozíciókra a termelő országokkal szemben, melyekkel megvalósulna a tagállamok ellátásbiztonsága. Az uniós állampolgárok többsége is azon a véleményen van, hogy az új energiapolitikai kihívásokra a legjobb válasz egy szilárd közös, uniós energiapolitika lenne.¹ Az energiaellátás biztonságával kapcsolatos közös intézkedések részét képezi a transzeurópai villamos energia- és gáz-tranzithálózat fejlesztésének terve. Az EU közös energiapolitikájához vezető legfontosabb teendő a teljes piaci liberalizáció feltételeinek megteremtése, a tényleges piaci működés érvényesítése.

A piacositás lényegében, a következőkben tárgyalt alapvetőnek mondható változtatásokat feltételezi, illetve minőségi átalakulást jelent a hatalmi, adminisztrációs típusú ellátási modellhez képest:²

Szabad piaci modell kapcsolati sémája

Forrás: MEH

¹ Európai Bizottság: Attitudes Towards Energy. Special Eurobarometer 247, 2006 január

² GKI Energiakutató és Tanácsadó Kft, Energiapolitikai Füzetek X. szám: A magyar energiapolitika az EU követelményrendszerében

A hagyományos energiaellátási rendszerekben az állam közvetlen (tulajdonosi) és közvetett (szabályozás, hatósági árak, támogatások) formában központi szerepet játszott a nemzetgazdaságok energiaellátásában, és gyakran eltorzította, deformálta a valós gazdasági, keresleti-kínálati viszonyokat. A liberalizáció egyik alapvetése, hogy a hatalmi, adminisztratív koordináció és szabályozás helyett a gáz- és villamosenergia-szektor tényleges szereplőinek – termelők, kereskedők és fogyasztók – rövid és hosszabb távú érdekei, és annak piac általi megjelenése legyen a koordináció alapja és vezérelve. A liberalizáció, a teljes piacosítás nem zárja ki a közvetlen vagy közvetett állami szerepvállalást, de az állami tulajdonú cégnek ugyanolyan mozgástere kell, hogy legyen, mint az egész szektor bármely szereplőjének, az állami cég is csak egy a sok közül, és ugyanolyan feltételekkel és követelményekkel köteles a rendszerben működni, mint a szektor bármely szereplője. A hazai gázszektorban közvetlen állami tulajdonú piaci szereplő nincs, de a szabályozókon, a hatósági árakon és a közüzem intézményén keresztül a rendszer komoly torzulást szenved.

A vezetékes energiaellátó-rendszerek infrastrukturális jellegéből következően bizonyos meghatározó elemeiben a természetes monopólium jegyeit hordozza, különösen a központi szerepet játszó, a termelőket és a fogyasztókat fizikailag összekapcsoló hálózat tekintetében. A hatalmi, adminisztratív koordináció piaci modellel történő felváltásának kulcskérdése a szolgáltatásnyújtás versenyének érdemi kibontakoztatása a hálózathoz való hozzáférés technikai – gazdasági és elszámolási rendszerének szabályozásától, milyenségétől függ. A szabad, korlátozottól mentes és a versenysemleges hozzáférés és ennek megfelelő költség/tarifa biztosítása mindenképpen hatósági, állami szerepvállalást feltételez, nemcsak a jogi szabályozás tekintetében, hanem a hozzáférés költségeinek, árainak közvetlen megállapítása vagy az árképzés kötelező feltételeinek, módjának törvényi előírása formájában. Ugyanis a hosszú megvalósítási idejű és nagy ráfordítású fizikai hálózat kiépítésében a valóságos verseny értelmes gazdasági feltételek mellett nem képzelhető el. A gáz- és villamosenergia-piaci modelltől elvárt, a hatalmi koordinációnál eredményesebb működés – nagyobb ellátásbiztonság, kisebb költség, a fogyasztói igények teljesebb kielégítése – döntően attól függ, hogy a megkerülhetetlen adottságként jelentkező komplex hálózati infrastruktúrához való szabad hozzáférést sikerül-e a fogyasztók érdekében érdemlegesen kibontakoztatni. Ráadásul a meg nem kerülhető, hatósági részvétellel kialakítandó hozzáférési szabályozásnak nemcsak a rövid távú verseny követelményeinek kell megfelelnie, illetve azt teljesítenie, hanem a hozzáférési szabályok és költségek megfogalmazásánál a hosszabb távú hálózatfejlesztési költségeket is be kell kalkulálni. A vezetékes energiahordozók EU által előírt teljes liberalizációja a gázpiac esetében még inkább, mint a villamosenergia-szektorban – részben az erős technikai, de döntően a kínálati forrásoldali adottságok miatt –, csak kvázi piaci modellt eredményez.

Ezzel együtt az ellátásbiztonság, a versenyképesség valamint a reális árakhoz fűződő nemzetgazdasági érdekeket és a piaci szereplők érdekeit védeni csak korlátozottan, jóval nagyobb állami szerepvállalással és az előírások, szabályok nehezen áttekinthető és bürokratikus meghatározott rendszerével lehetséges. A dolog természetéből fakadóan ezért a „kvázi piaci modell” csak viszonylagos eredményeket hozhat. Ennek ellenére a teljes piacosítás hozzájárulhat az érintett szereplők rögzült, nem piaci magatartásának lassú változásához, amely fontos feltétele a valódi piac fokozatos létrejöttének.

1.1.1. A vezetékes energiapiac működtetésének legfőbb akadályai

Az Európai Unió az energiaellátás biztonsága és a szektorbeli versenyképesség növelése és a fenntarthatóság megvalósítása érdekében határozott úgy, hogy létrehozza az egységes belső energiapiacot. Az új piaci működéssel kapcsolatos várakozások, legfőképpen az elvárt árcsökkenés azonban nem valósult meg minden tagországban, a piacnyitás pozitívumai nem mutatkoztak meg mindenhol, fennmaradtak azon korlátok, melyek akadályozhatják a szabad verseny kialakulását.

Az Európai Bizottság vizsgálatot indított az európai gáz- és villamosenergia-ágazatról annak érdekében, hogy a versenyt hátráltató tényezők napvilágot lássanak és minél előbb megoldásra kerülhessenek. A Bizottság számára a liberalizáción kívül más alternatíva nem képzelhető el, így a problémafeltárás és a megoldási javaslatok is ennek fényében kerülnek terítékre.

A vizsgálat több olyan tényezőcsoportra bontotta a problémák lehetséges forrását, melyek akadályként jelenhetnek meg az uniós piacnyitás folyamatában. Itt többek között fontos az *unbundling*, tehát a hálózati és kereskedelmi tevékenységek végleges szétválasztása annak érdekében, hogy az érdekeltségek érvényesítése ne torzítsa a versenyt, a határokon átnyúló kereskedelem szabályozása és a koncentráció és a belépési korlátok megfelelő kezelése.

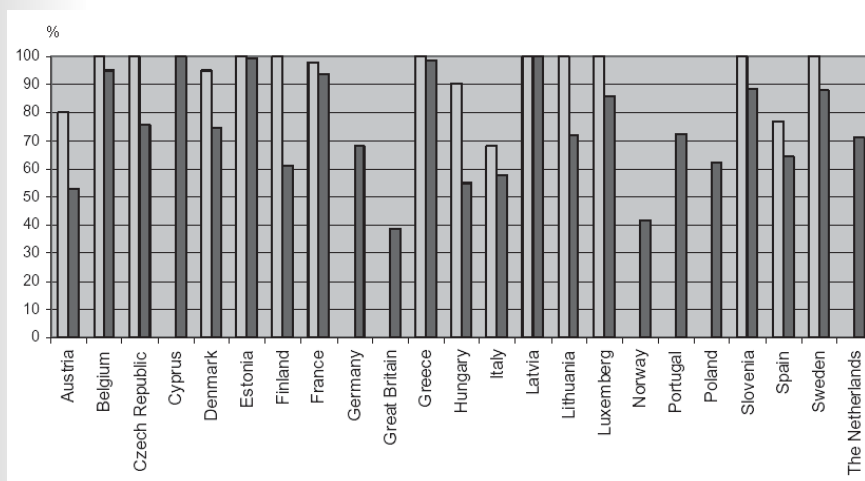
Az intézkedések célja nem csupán az unió céljait szolgálják, hanem az energiátársaságok számára is egy minőségi, költséghatékonyabb működést garantálnak azáltal, hogy a fogyasztók megszerzése és megtartása egy hatékonyabb termelést, szolgáltatási színvonalat és költségta-
karékosagra való ösztönzést eredményez a magasabb profit, több fogyasztó, ezáltal a nagyobb piaci érvényesülés érdekében. Azáltal, hogy a fogyasztók is szabadon választhatnak a különböző szerződések és szolgáltatók között, ki kell, hogy alakuljon egy árcsökkenés, melynek következtében előtérbe kerülhet az energiahatékonyság, sőt, a külső szállítóktól való függetlenedés is. Ahogyan az várható volt, a nagy nemzeti inkumbens vállalatok nem támogatták a további intézkedések bevezetését, mivel piaci pozíciójuk így veszélybe kerülhet. A következő fő problématerületeket lehet jelentősnek ítélni a vizsgált vezetékességi energiaszektorban.³:

– A **piaci koncentráció** továbbra is dominál, tehát a nagy nemzeti kiterjedésű vállalatok liberalizáció előtti domináns piaci szerepe megmaradt. A koncentráció továbbra is a piacnyitás sikerének egyik fő akadályozó tényezője. A villamos energia esetében a főbb problémát a hosszú távú szerződések alkalmazása és a meglévő határkeresztező kapacitás alacsony szintje okozza a koncentráció meglétét. Az energiátőzsdéken a termelők képesek az árak növelésével piaci erőt kifejteni. A határidős piacokon a villamosenergia-piacok kevés hosszú távú szerződéseken alapuló piacokon alapulnak. A villamosenergia-piacok még csúcsidőn kívül is nagyon koncentráltak maradnak.

A gázpiacon ezek a vertikálisan integrált inkumbensek felügyelik a termelést és az importot. A probléma, hogy a gáztőzsdéken, vagyis a hub-okon csak kevés részvénnyel kereskednek, így nem oldódik fel a monopól helyzet, nehezebb az új belépők helyzete, mivel szinte az egész vertikális hálózat az inkumbensektől függ. Ezáltal a fogyasztók választási lehetősége is beszűkül, nem csökkenek az árak, nem nő a verseny, így a hatékonyság sem. A hosszú távú szerződések növelhetik a koncentráció mértékét mind a villamos energia, mind a gáz esetében.

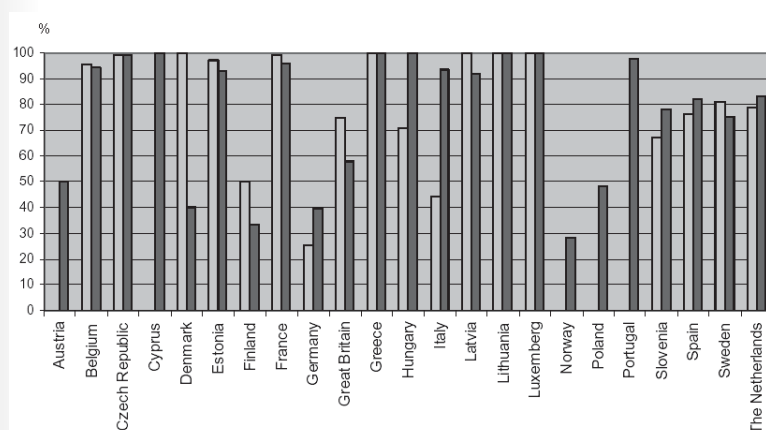
³ Communication from the Commission - Inquiry pursuant to Article 17 of Regulation (EC) No 1/2003 into the European gas and electricity sectors (Final Report) {SEC(2006) 1724}, A Bizottság közleménye, Vizsgálat az 1/2003/EK rendelet 17. cikke értelmében az európai gáz- és villamosenergia-ágazatról

A nagykereskedelem piaci koncentrációja

Forrás: ERGEG's Assessment of the development of the European Energy Market 2006

A kiskereskedelem piaci koncentrációja

Forrás: ERGEG's Assessment of the development of the European Energy Market 2006

– **A hálózati és a szolgáltatói érdekek szétválasztása** nem csupán a verseny élénkítése, tehát az új belépések elősegítése szempontjából fontos, hanem az ellátás biztonsága érdekében is. Jelenleg az új belépők nem rendelkeznek hozzáféréssel a hálózatokhoz, gáztározókhoz. Újra kellene fogalmazni, hogy mi tartozik a rendszerirányítási, szabályozási tartalékok piacára és ami a kereskedők érdekkörébe. A hálózatüzemeltetők a saját kapcsolt vállalkozásaikat helyezik előtérbe, így beruházási, üzleti döntéseiket nem a hálózat érdekei vezérlik, hanem a vállalkozások szempontjai befolyásolják. Döntő fontosságú annak biztosítása, hogy a hálózat-tulajdonosok, szolgáltatók beruházásait ne a kapcsolt vállalkozásaik érdekei határozzák meg, érdekeik ne torzítsák szándékaikat. Az egyik hatékony megoldás a tulajdonosi szétválasztás, melyet már több országban alkalmaznak a jogi szétválasztás mellett. A földgáztermelők és az inkubens importvállalatok közötti hosszú távú importszerződések teszik tönkre a piaci likviditást. Hasonlóan a villamosenergia-szektorban is a termelőeszközök egy kézen vannak, és itt is jelen vannak a hosszú távú villamosenergia-vásárlási megállapodások (PPA).

– **A piaci integráció** megköveteli, hogy a belső piac megfelelő működése érdekében az importkapacitások és a szállítási kapacitások ne kizárólag a liberalizáció előtti monopolhelyzetben lévő inkubens vállalatok kezében összpontosuljon, hanem lehetőséget biztosítson az új

belépők számára is. Ezek a nagy cégek ellenőrzik az elsődleges kapacitást a vezetékeken és a hálózatokon a már említett hosszú távú szerződések keretében, így az új belépők nem rendelkeznek megfelelő tranzit-kapacitás kínálattal. Mivel ezek a nagy nemzeti cégek ritkán lépnek be más országok piacaira, a határkeresztesző kapacitások fejlesztése sem áll az érdekükben, így a kapacitások jobb kihasználása és a gáz esetében fennálló vezeték-keresztmetszet növelése. Néhány országban bővítették a gázvezetékek kapacitását, de azt is csak olyan mértékben, amelyre az inkumbensek saját kereskedelmi üzletágának szüksége volt. A villamos energia esetében még mindig léteznek a közösségi joggal ellentétben álló hosszú távú kapacitásszerződések és a határmetszetek kapacitásbővítésének beruházás ösztönzőinek hiánya. Olaszországban a nemzeti hálózati üzemeltető szándékosan leállított egy kapacitásbővítési beruházási projektet, annak érdekében, hogy saját szolgáltató ága maradjon a fő ellátó és az esetleges versenytársak ne jussanak veszélyeztető mértékben a vezetékekhez. A piacfelosztás továbbra is fontos akadálya a sikeres piacnyitásnak, emiatt az Európai Unió továbbra is az antitröszt szabályozásokkal együtt próbálja erősíteni a küzdelmet a hatékony és működőképes piacfelosztást megakadályozó nagy inkumbens nemzeti vállalatok ellen.

– A piacon jelenleg **rendelkezésre álló információ** nem elégséges az újonnan belépő vállalatok számára. Nem megfelelően hozzáférhetők a termelői kapacitásra és a gáztározókra vonatkozó adatok, információk. Az információk asszimetria nehezíti a versenyt azáltal, hogy az új versenytársak megfelelően megtervezhessék piaci szerepüket és beruházásokat eszközöljenek a szándékolt piaci szektorban. A jobb átláthatóság, információellátás csökkentené a belépési kockázatokat és a korlátokat. Ezen felül az árak jelzésértékével kapcsolatos bizalmat is növelhetné a fogyasztókban, mely a mai szinte átláthatatlan árképzést válthatná fel.

– A piacnyítás sikeréhez szükséges **szabályozási környezet** is hagy kívánnivalót maga után. A szabályozási hatóságoknak szélesebb hatáskörrel kellene rendelkeznie ahhoz, hogy a szükséges intézkedéseket megfelelő minőségben és legfőképpen belátható időn belül végrehajtsák az illetékesek. Egy megerősített szabályozási környezet és fokozott koordináció szükséges egy stabil és diszkriminációmentes ágazat kialakításához, amely alapfeltétele a liberalizált villamos energia- és gázpiac kialakulásához.

1.1.2. Piacnyítás magyar módra

Az Európai Unió irányelvei a belső piac kialakítására a magyarországi energiaszektorbeli liberalizációt is megköveteli. Az unió a 2007. július 1. határidőt szabta meg határidőként a teljes piacnyítás villamosenergia-iparban történő végrehajtására, ezt a határidőt hazánk nem tudta betartani. 1991 végéig egy piacmentes időszak volt jellemző Magyarországra, tehát a Magyar Villamos Művek Tröszt egyedül uralta a teljes villamosenergia-ellátást. 1992 és 2002 között az egy vásárlóra épült piaci modell érvényesült. Az ellátási lánc, tehát az elosztás, termelés és szolgáltatás néhány eleme ugyan magánkézbe került, mégis az MVM ZRt. uralta a nagykereskedelmi piaci, ráadásul igen nagy fölényvel.

A villamosenergia-szektorban a piacnyítás nem egyszerre, mint sok más európai országban, hanem fokozatosan, három fázisban valósult meg törvényi szinten: az első fázis 2003. 01. 01.-től a 6,5 GWh-nál nagyobb mennyiségű villamos energiát fogyasztókra, tehát a nagyfogyasztókra vonatkozott, amely a 2001. évi CX törvény (VET) előírásai szerint történt. Ekkor a nyitási határ a fogyasztás mintegy harmadát tette ki. A második piacnyítási hullámban ez az érték már megkétszereződött, amikor a jogszabályok az összes nem lakossági fogyasztóra kiterjedtek 2004. 07. 01.-től. A teljes piacnyítás 2008. 01. 01.-től került bevezetésre, amelynek alapjait a 2007. évi LXXXVI. villamos energiáról szóló törvény szolgálja. 2008-tól bárki kiléphet a szabad piacra. A közüzemei ellátást 2008. január 1-étől felváltotta az egyetemes szolgáltatás.

A lakossági fogyasztóknál a közüzemi szolgáltató helyébe automatikusan az egyetemes szolgáltató lép így a számlát 2008. január 1. után az egyetemes szolgáltatótól kapja. Jelenleg az Energia Hivatal honlapján megjelentetett adatok ismeretében 4 egyetemes szolgáltató és 56 villamosenergia-kereskedői engedélyes közül választhatunk, de a piac szereplői között vannak a termelők, importőrök, rendszerirányítók, átviteli engedélyesek és az elosztói hálózati engedélyesek. Az erőfőlényrel rendelkező vállalatok versenykorlátozó magatartásának megakadályozása és a piac felügyelete kiemelten fontos a piacnyitás esetében.

Ennek elősegítésére a Gazdasági Versenyhivatal és Fogyasztóvédelmi Főfelügyelőség szerepkörének és jogkörének bővítése nélkülözhetetlen. Fontos megjegyezni, hogy a piacnyitás nem jelenti az állam teljes körű kivonulását a szektorból, sőt jelentős szerepe van a befektetést ösztönző feltételek megteremtésében — mint adók, adókedvezmények, kereskedelmi kvóták, garantált átvételi ár, fejlesztési támogatások — az infrastruktúra szabályozásában és a versenypolitikában is. Az energetikai piacnyitás feltétele, hogy minden résztvevő hozzáférhessen az infrastruktúrához és logisztikai szolgáltatást kaphasson egy diszkriminációmentes hálózati díj ellenében.

⁴ A koncepció értelmében az Európai Unió keretében meghatározott közösségi célok megvalósulásának elősegítése érdekében az ellátásbiztonságot kiemelten fontos tényezőként kezeli. A regionális piac kialakítása mellett a szomszédos országokkal való megállapodások számának növelése és az energiarendszerek harmonizálása a cél. A későbbiekben regionális szinten működő társaságok működése előnyösebb lehet a jelenlegi helyzetnél. Magyarországon a piacnyitás első évében a szabadpiacon résztvevők aránya elérte a megszabott határ közel felét, majd ez az érték 2005-ben megközelítette és 2006-ra meghaladta a 40%-ot, azaz a megadott határ kétharmadát. 2007-ben egy visszaesés következett a szabadpiaci árak emelkedése miatt. A közüzemi árak kedvezőbb alakulása visszacsalogatta a fogyasztókat a szabadpiacról. 2008-ban a közüzemi ellátást felváltó egyetemes szolgáltatásban résztvevők aránya a teljes piacnyitás szabályozásának megfelelően erősen lecsökkent. A nagyfogyasztók már egyáltalán nem jogosultak egyetemes szolgáltatói ellátásra, így a szabadpiaci részarány 2008. január elsején történő megugrása ennek tudható be.

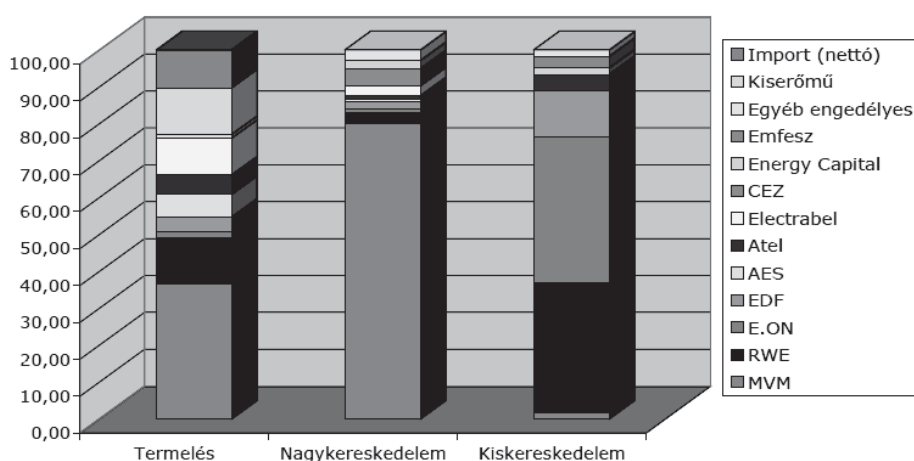
Forrás: Dr. Stróbl Alajos: A piacnyitás tapasztalatai a magyarországi villamosenergia-ellátásban (2003-2008) c. tanulmány

⁴ A Közlékedési, Hírközlési és Energiaügyi Minisztérium által kiadott 2008-202 időszakra vonatkozó, az Országgyűlés által elfogadott koncepció, végleges

1.1.3. Hosszú távú szerződések

Az EU országoktól eltérően a hazai teljes piacnyitás egyik legfőbb akadálya az energiaszektor privatizációja során kötött hosszú távú szerződések. Az általános vélekedés szerint a vezetékes energiahordozók piacán a jelentős gazdasági erővel bíró szereplők piactorzító hatását felerősíti, illetve hosszabb távon bebetonozza a sok vonatkozásban racionálisnak tekinthető hosszú távú szerződések rendszere. A legtöbb szakértő szerint, a hosszú távú szerződésben rögzülnének azok a feltételek, amelyek a jelentős piaci erőből fakadóan a monopolista extraprofit alapjait jelenti a villamos energia- és gázszektorban. A hosszú távú magánjogi szerződések átalakítása, amely egyben a valós piaci viszonyok érvényesíthetőségének is kiindulópontja, nem egyszerű feladat és súlyos gazdasági következményekkel járhat. Ebben a tekintetben jelentős eltérés van a villamos energia és a gázpiac vonatkozásában. A hazai villamosenergia-piac kínálati oldal bizonyos szegmenseiben például jelentős számú szereplő van, és az import hozzáférés keretei, műszaki-technikai adottságai is jóval gazdagabbak, mint a földgázpiac esetében.

Piaci szereplők a villamosenergia-szektorban

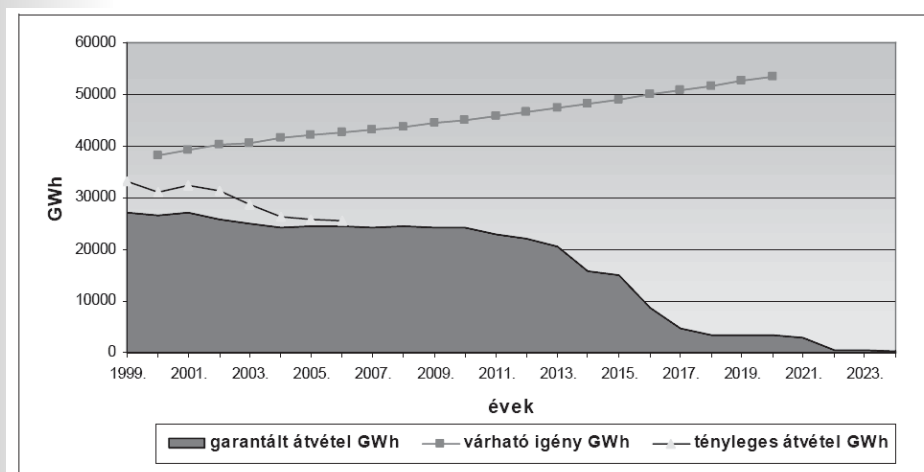

Forrás: MEH

Ezért a villamosenergia-piac teljes megnyitásának legfőbb gondja és akadálya nem annyira a forrásoldali szereplők számában van, hanem abban, hogy a forrásoldali szereplőket a döntő piaci erővel bíró közüzemi kereskedő hosszú távú szerződések rendszerével fogja össze. Ráadásul az állami tulajdonú közüzemi kereskedő, akarva, nem akarva hatalmi koordinátorként lép fel. Ebben a helyzetben kulcskérdés – függetlenül attól, hogy a szerződések jelentenek-e burkolt állami támogatást vagy sem – a hosszú távú szerződések rendszerének átalakítása, újratárgyalása. A gázpiac esetében formailag itt is komoly korlátot jelent az érvényes, hosszú távú szerződések megléte, de önmagában e szerződések átalakítása, újratárgyalása esetleges megszüntetése után sem változna érdemben az az alaphelyzet, hogy csak elenyésző számú forrásoldali szereplő van, ráadásul a meghatározó jelentőségű gázimporthoz csupán két határkeresztesző hozzáférési pont áll rendelkezésünkre. Rövidebb-hosszabb távon ezen aligha lehet változtatni. Bár a villamosenergia-piac területén e tekintetben jobb a helyzet, a hosszabb távú szerződések átalakítása, esetleges megszüntetése így sem hozhat tökéletes versenyt, hanem csak néhány meghatározó szereplő és az import jelentené a forrásoldali diverzifikációt, amely oligopol típusú piacot eredményezhet. A gázpiaci modell forrásoldali korlátai ennél jóval erősebbek, így azonnali kínálati piac működtetésére igazából nincs lehetőség. A részleges – a villamosenergia-szektorban pedig a teljes – piacnyitás eddigi hazai tapasztalatai egyértelművé teszik, hogy a piacra lépésnek komoly műszaki – technikai korlátai vannak, és a kvázi piaci verseny csak jelentősebb állami szerepvállalással alakítható ki, és csak szerényebb árleányókat

kínál. A hosszú távú szerződések versenyt korlátozó negatív hatásukon túl és mellett azonban, az ellátásbiztonság, valamint a tetemes beruházások és fejlesztések biztonságos finanszírozása és megtérülése oldaláról valós érdekeket tükröznek. Ugyanakkor a beszerzési és az ellátási területen létező hosszú távú szerződések változatlan fennállása esetén nincs valós esély olyan, ténylegesen működő piaci modell működtetésére, amely a piaci modelltől elvárt pozitív változásokat teljesíteni képes. Csak kompromisszum és a fokozatosság elve hozhat hosszabb távon ígéretes változásokat.

A HTM-ek súlya a hazai villamosenergia-fogyasztásban

Forrás: REKK

Az Európai Bizottság 2005. november 9-én az EK szerződés alapján hivatalos eljárást indított a magyarországi hosszú távú áramvásárlási szerződések (HTM) esetleges tiltott állami támogatás tartalma, s azok piaci versenyt akadályozó volta miatt. A Bizottság ez év június 4-én meghozta az eljárást lezáró határozatát, melyben fenntartja azon álláspontját, hogy a HTM-ek olyan állami támogatást biztosítanak, melyek nem felelnek meg a közösségi állami támogatási szabályozásoknak. A bizottsági döntés értelmében a még hatályban lévő szerződéseket is fel kell bontani, és a szerződéses ár és a piaci ár különbségéből fakadó, az Európai Unióhoz való csatlakozás időpontjától számítva keletkezett, tiltott állami támogatást vissza kell térítenie az államnak a megállapodási kedvezményeket igénybe vevő erőművekkel, mivel így a szerződést nem kötő újabb esetleges kínálati piaci szereplő hátrányos helyzetbe került. A Bizottság a szerződések felbontására a 2008. 12. 31. határidőt szabta ki.

A Bizottság vizsgálata továbbá megállapította, hogy az MVM és tíz villamosenergia-termelő között létrejött HTM az uniós 2004.05.01. csatlakozástól fogva jogellenes és a közös piaccal összeegyeztethetetlen állami támogatást nyújtanak az említett termelőknek.

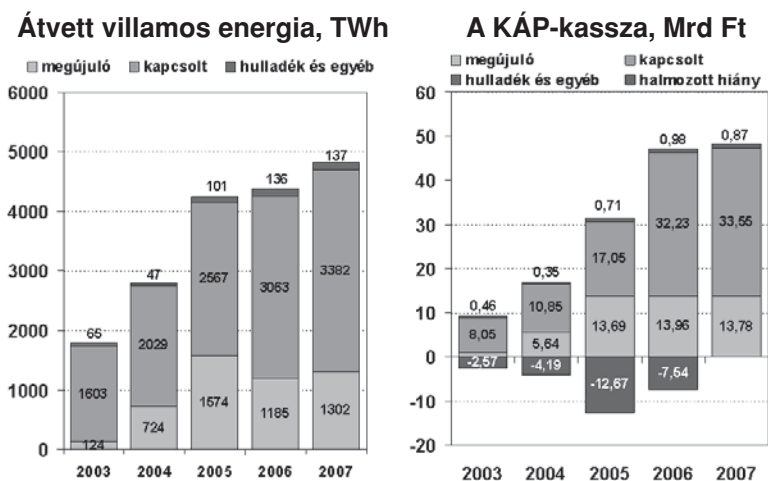
A verseny kialakítását súlyosan korlátozó HTM-ek helyzetét 2007-ben kezdték el vizsgálni a magyar hatóságok a közösségi jognak, nemzeti érdekeknek, az ellátásbiztonságnak, a költségvetési terheknek és a fogyasztói érdekek figyelembe vételével. Hazánkban a megtermelt áram körülbelül a kétharmadát a HTM-ek keretében a Magyar Villamos Műveknek értékesítették az erőművek. A legnagyobb problémát az jelenti, hogy a legújabb VET nem rendelkezik ezen szerződések állapotáról és szabályozásáról. A HTM-ek lényegében stabil piacot jelentenek az erőműveknek és az MVM bevételi forrása, mint egyetlen vevőjük is fix bevételhez és kapacitáshoz jut ez által. Hiába nyilvánvaló, hogy a megállapodások következményeképpen a jelentős piaci erőfölénnyel rendelkező MVM ezáltal a kapacitások $\frac{3}{4}$ -e felett rendelkezik, a jogalkotók nem rendelték el a HTM-ek felbontását az új VET-ben. A Magyar Villamos Művek egy éve azonban megkezdte a hosszú távú áramvásárlási megállapodások felülvizsgálatát, az

áramtermelőkkel folytatott tárgyalások során. 2007 májusától kormányhatározat írja elő a megállapodások felbontását, vagy átalakítását. Az elmúlt egy év alatt a korábbi szerződések nagy részét sikerült felváltani az európai kereskedelmi gyakorlatnak megfelelő termék-alapú, rövidebb futamidejű szerződésekkel. Megszűnt a jogszabályoknak ellentmondó formátumban megkötött szerződés, és helyette újratárgyalt megállapodás lépett érvénybe szerződés a Mátrai-, Paksi-, Budapesti-, Csepeli-, Dunamenti- és Tiszai Erőművekkel, valamint a Pannon Hőerőművel. Az MVM a termelővállalatokkal vagy végleg megszüntette a szerződést, mint a Dunamenti- vagy a Pécsi Erőművel, vagy újabb EU-konform szerződésekkel biztosították a versenykorlátozó előnyök megszüntetését.

A valós árampiac hazai érvényesítését korlátozza belső piacunk mérete, a mai gazdaságossági követelményeket teljesítő kapacitásokhoz képest az évi 40 GWh óra bruttó fogyasztást alig meghaladó volta nehezen oldható akadályokat jelent. Ezen adottságon csak egy szervesülő regionális árampiac segíthetne. Ennek szükségessége alig vitatható ugyan, de a politikai szándékon túl ehhez a jelenleginél jóval fejlettebb, és kiépítettebb és együttműködő infrastruktúrára volna szükség, továbbá az egymástól elkülönülő nemzeti szabályozások egységesítése lenne kívánatos. A szűkös, a valódi versenyt akadályozó hazai piaci méret tehát csak fokozatosan és csak hosszabb távon változtatható érdemben.

Az egyébként is szerény méretű hazai árampiacot tovább szűkítette a már tárgyalt 2008 elején még létező hosszú távú szerződések rendszerén túl a kötelező átvételi és támogatási rendszerünk. Miután az utóbbi évtizedben a belépő új kapacitások szinte egésze ilyen feltételek alapján épült a kötelező átvételi rendszerben teljesített szolgáltatás aránya meghaladta a 20%-ot. Ráadásul a 2008. január 1-jén életbe lépett VET tovább bővítette a támogatandók körét. Alig ha vitatható tehát, hogy a hazai árampiac szűkös kereteinek oldása. A regionalitás fizikai szabályozó feltételeinek változtatása, a hosszú távú szerződések átalakítása a támogatások valamint a kötelező átvételi rendszer radikális újra gondolása nélkül egyszerűen nincs tere a piaci működésnek.

Támogatások a piacnyitás után

Forrás: MEH, 2008

1.1.4. A 2008. január elsejei teljes piacnyitás megítélése

A némi késéssel induló hazai teljes piacnyitás a villamosenergia-szektorban félelmeket és reményteljes várakozásokat keltett. Sokak megítélése szerint azonban a piacnyitástól várható élöző verseny és annak jótékony hatása a fogyasztói árakra, az adott helyzetben aligha volt reális várakozás. Döntően három, az előző években már az energiaszektor egészében is érvényesülő

trendek következtében. Egyrészt 2004 után az energiahordozók árcentrumát jelentő kőolajárak száguldásba kezdtek és ez valamennyi tüzelőanyag árát megnövelte. Másrészt Nyugat-Európában éppen a liberalizáció kiteljesedése következtében a versenyképtelen, elavult, környezete szennyező villamos energiát termelő kapacitások leépültek, újak csak nagyon szerény mértékben kapcsolódtak be az ellátórendszerbe, így a kínálati oldalon többletkapacitások nem adódtak. Ugyanezen átalakulás játszódott le 2006-tól kezdődően már meglehetősen látványosan Kelet-európában is. Jelentősebb ellátási probléma ugyan nem következett be, de a keresleti-kínálati viszonyok kiegyenlítődése már önmagában is az árak növekedését valószínűsítette. Harmadrészt a környezetvédelmi szempontok erősödése, a viszonylag drágább megújuló erőforrások beépülése az ellátórendszerbe ugyancsak az árak növekedésének irányába hatott.

Ebben a külső és belső helyzetben, a teljes piacnyitásból elvileg levezethető árcsökkenés, Magyarországon aligha volt elképzelhető. Elfogulatlan szereplők számára nem is annyira a 2008. január 1-jével, szabadpiaci szegmensben bekövetkezett árnövekedés jelentett meglepetést, hanem annak robbanásszerű mértéke.

A piacra kényszerült, lényegében az egész üzleti szféra, erőteljes reagálása a bekövetkezett drasztikus árnövekedésre az érintett hivatalok és hatóságok vizsgálatokat indítottak és más szervezetek kezdeményezésére is számos elemzés készült annak kiderítésre, hogy milyen tényezők és szabályok játszottak szerepet, a várakozásokat jóval meghaladó áremelkedésben. Ezek közül kiemelendő a Gazdasági Versenyhivatal és a Magyar Energia Hivatal vizsgálata valamint a Regionális Energia Gazdasági Kutató Központ által készített tanulmány. A tényfeltáró és javaslattevő tanulmányok főbb megállapítása, javaslatait röviden a következőkben összegezhettük.

1.1.5. A hazai villamosenergia-szektor adottságai

- A hazai villamosenergia-piac igen szerény méretű, ugyanakkor a nemzetközi hatásoknak erősen kitett. A felhasznált teljes energiamennyiség mintegy $\frac{3}{4}$ -ét importáljuk, de szűkebben a villamos energia export-import forgalma is a teljes fogyasztás 50%-át teszi ki. Az eltérő árszintű és dinamikájú Nyugat-európai és a balkáni országok közé ékelődik. Ez az adottság megnehezíti a hazai viszonyoknak megfelelő adekvált piaci szabályozás érvényesíthetőségét.
- 2006 végéig a hazai villamos energia piaci ára kedvezően alakult, döntően és meghatározóan az adódó import lehetőségek teljesebb kihasználása miatt. 2007-től a szabad és viszonylag a hazai költségeknél olcsóbb import források beszűkültek az importált villamos energia ára jelentősen megemelkedett, 2007. második felében a szabadpiaci árak már meghaladták a hatóságilag szabályozott közüzemi árakat.
- Bár a szektor egészére jellemző az erős monopolizáltság, a hazai villamosenergia-szektor meghatározó szereplőjének piaci részesedése, a közvetlen- közvetett befolyást is figyelembe véve, mintegy 80%-osra tehető, és a teljes piacnyitást szabályozó törvény valamelyest még fel is erősítette a legnagyobb szereplő pozícióit, ahelyett, hogy csökkentette volna azt.
- Különösen a rendszerszolgáltatás és a hálózati veszteségek piacán érvényesül jelentős piaci szereplő, mindent maga alá rendelő szerepe, amely szinte kizárja ezen szolgáltatások területén a verseny beindulását, újabb szereplők piacra lépését.
- A 2008. január elsejével érvénybe lépett villamosenergia-szektorra vonatkozó piaci szabályozás legfőbb problémája, hogy érintetlenül hagyta, sőt bizonyos vonatkozásban felerősítette a meglévő verseny-idegen forrásoldali struktúrát.

Nem vitatva a tanulmányokban többé-kevésbé egybehangzóan kifejtetteket mindezekhez hozzá tehetjük, hogy az igazi probléma, amely rövid- közép távon aligha orvosolható érdemlegesen, hogy a szűkös hazai kapacitások és a mérséklődő import szaldó által determinált kínálaton túl nincsen versenyképes szabad kapacitás, amely a monopolista árképzés és árnövekedés elé bármilyen korlátot állíthatna, kivéve a nem mindig üdvözítő politikai, hatósági indíttatású egyedi beavatkozásokat.

Szabályozási gondok

- A villamosenergia-törvény a jelentős piaci erőt képviselő szereplővel szemben érdemleges korlátokat, ellenőrizhető, és számon kérhető szabályokat nem állított, különösen érvényes ez az ármegállapításokkal kapcsolatosan.
- A határkeresztező kapacitások törvényi szabályozása ugyancsak érintetlenül hagyta a korábban kialakult egyértelmű és meghatározó súlyú piaci pozíciókat, így a szabályozás oldaláról is megnehezültek a belső- piaci verseny esélyei.
- A leghatékonyabb villamos energia termelési-mód állami támogatásának kívánatos átalakítása helyett inkább kiterjesztette annak érvényességi körét. Ez a szabályozás nemcsak indokolatlanul drágítja a fogyasztók számára a villamos energiát, hanem a kötelező átvételi jelleg következtében az egyébként is szerény mértékű piaci lehetőségeket tovább szűkíti.
- A törvényi szabályozás talán indokoltan – talán nem a teljes piacnyitás időszakában a villamosenergia-ellátás zavartalanságát, biztonságát helyezte előtérbe. Bizonyos követelmények és feltételek előírása például az egyetemes szolgáltatás területén, a piacra lépés esélyeit nullára redukálták.
- A 2008-ra irányt adó piaci árak megállapításában kulcsszerepet játszó kapacitás tender szabályozása elégtelennek bizonyult, a jelentős piaci szereplő szándékától függetlenül szinte kizárólag annak üzleti érdekeit szolgálta.

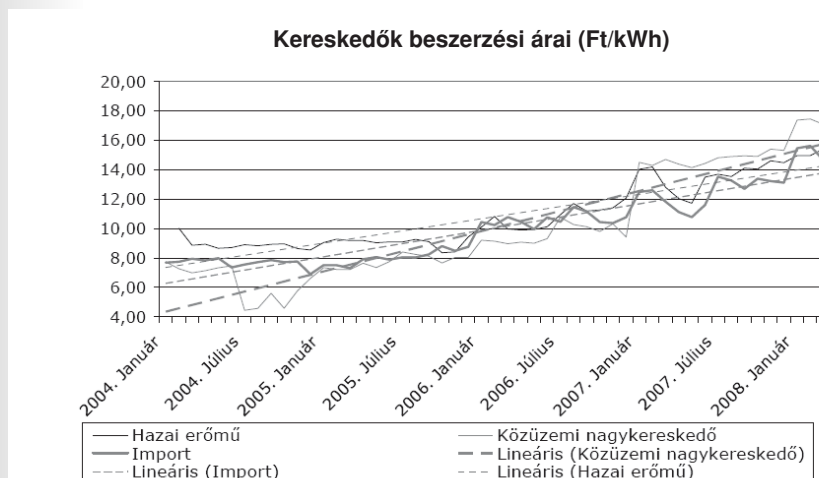
A hazai villamosenergia-piac szerkezeti adottságainak átalakítására, a nem elégséges szabályozás javítására többé-kevésbé egybehangzó javaslatok fogalmazódtak meg az említett tanulmányokban. Ezek közel kiemelendők:

- A jelentős piaci erővel rendelkező szereplő egyértelmű azonosítása és piaci dominanciájának erőteljes visszafogása, korlátozása
- A határkeresztező kapacitások hozzáférhetőségének teljessé tétele, az eddigi jogosultságok és pozíciók újragondolása alapvetően a versenykövetelményeinek megfelelően
- A hosszú távú szerződések megkezdett átalakításának következetes végig vitele, az EU által megkövetelt piackonform mentén.
- A kiszélesedett támogatások és a kötelező átvételek rendszerének újraszabályozása, különös tekintettel arra, hogy gazdasági megközelítésben a leghatékonyabb energia-átalakítási mód igazából nem kíván állami támogatást, a kötelező átvételt pedig szigorúan csak a megújuló energia források bizonyos eseteiben kellene előírni
- Az átvételi és elosztó hálózathoz, valamint a rendszer-szintű szolgáltatásokhoz való preferenciák nélküli hozzáférés lehetőségeinek biztosítása. Ebben a tekintetben a MAVIR Zrt. valós önállóságának megteremtése meg nem kerülhető kérdés

A javaslatba hozott változtatások legfontosabb elemeire 2008. eddig eltelt időszakában döntések és intézkedések történtek, illetve a nem elégségesnek minősülő szabályozások módosításra kerültek, ezek közül kiemelendők:

- A MAVIR Zrt. önállóságának és függetlenségének megteremtésére politikai döntés született, az MVM Zrt. tulajdonosi köréből való kiszervezése folyamatban van.
- A verseny egyik legfőbb akadályának minősített HTM-ek kötelező átalakítása, az EU döntés nyomán, még inkább előtérbe került. Legnagyobb részük már átalakításra került, az év végéig pedig valamennyi hosszú távú szerződés megszűnik, és új szerződések lépnek életbe
- A jelentős piaci erővel rendelkező szereplő azonosítása megtörtént és piaci részesezésének – aukciókon történő – jelentős mérséklésére kötelezték
- A kapacitás aukciók újra szabályozása elfogadásra került, erőteljes árkontroll érvényesítése fogalmazódott meg.
- Az egyetemes szolgáltatás igénybevevők köre sajnálatos módon kibővült az eddigi szabályok azonban a piacszerű működés feltételeit javították.

A közeljövőben tartandó aukciók során kiderül egyrészt, hogy a különböző tanulmányok megállapításai és a különböző szakértői vélekedések a teljes piacnyitás kudarcait illetően helyesek, reálisak voltak-e, másrészt, hogy az új feltételek és szabályok a valós piaci működését mennyiben segítik elő. Ami nagy valószínűséggel állítható, hogy függetlenül a meghozott intézkedések célszerűségétől, eredményességétől, a 2009. évi villamos energia árak tovább emelkednek. Az is nagy valószínűséggel állítható, hogy a nyilvánosságra került változtatások iránya elvileg a verseny feltételeinek javítását szolgálják ugyan, de miután a tényleges piaci működés tényleg kibontakoztatása meglehetősen hosszú folyamat, az a 2009. évi árak alakulásában aligha játszhat meghatározó szerepet. A 2008. eddigi időszakában foganasított szabályozások és intézkedések nélkül azonban remény sem adódna a valamikori tényleges versenypiacra. A verseny által kikényszeríthető racionális költséggazdálkodás talán napjainkban fontosabb, mint bármikor hiszen a kirobbant és egyre inkább elmélyülő globális pénzügyi válság előreláthatóan tovább drágítja a nagy eszköz- és hiteligenyű villamosenergia-szolgáltatásait. Egy jól működő egységes villamosenergia-piac jelentős megtakarításokat hozhat ugyan, de aligha fékezheti meg a villamos energia árának – az átlagos inflációt meghaladó – további jelentős növekedését.

Forrás: MEH

1.2. A PIACNYITÁS RÖVID HAZAI TÖRTÉNETE

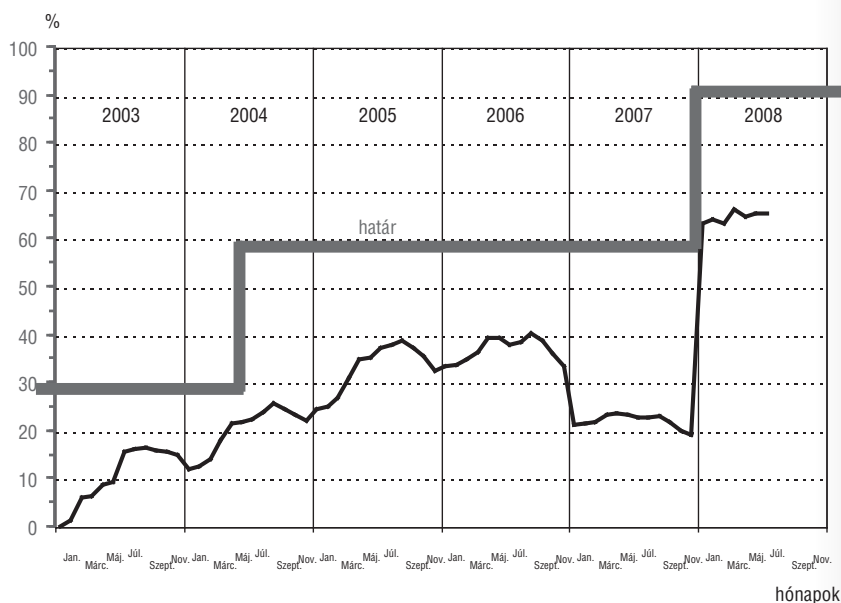
Az európai követelményeknek megfelelően Magyarországon is megnyílt a szabad piac a villamosenergia-ellátásban. Nem egyszerre, mint sok európai országban, hanem fokozatosan, részlegesen, követve a magyar hagyományokat és a kialakult helyzetet.

Először a nagyfogyasztók léphettek ki a szabad piacra 2003 elejétől, és a nyitási határ a teljes fogyasztásnak mintegy harmadát tette ki. Aztán 2004 közepétől ez a határ megkétszereződött, mert a lakossági fogyasztókon kívül minden nagyobb fogyasztó szabad akaratából ott hagyhatta az ún. közüzemi ellátást. Végül 2008 elején megszűntek a korlátok, bárki kiléphet ma már a szabad piacra, a közüzemi ellátás mint olyan megszűnt.

A közüzemi ellátást idén januárjától felváltotta az ún. egyetemes szolgáltatás, amely gyakorlatilag nem jelentett újat, csak a hatósági ármeghatározást felváltotta az ún. szakértői – „benchmark” – ár, amely azonban kedvezőnek látszott politikai okokból, mint a piaci ár. Ebben a szolgáltatásban egyelőre a 3x50 A (amper) határig minden kisfogyasztó részt vehet. Később ezt a határt megfelelik.

A szabadpiaci villamosenergia-ellátás (fogyasztás) tényleges alakulását az idő – a hónapok – függvényében jól lehet követni. Igen jellegzetes folyamatnak voltunk és vagyunk tanúi.

A szabadpiaci villamos ellátás arányának változása

Forrás: MAVIR Zrt.

A piacnyitás első évében a szabadpiaci arány már elérte a megadott határnak a felét. Majd 2005-ben megközelítette és 2006 közepére már meghaladta a 40%-ot, azaz a megadott határ kétharmadát. A kielégítő importkínálat ugyanis lehetővé tette, hogy a közüzemi áraknál olcsóbban is be lehessen szerezni a villanyt.

Aztán 2007-ben változott a helyzet. A szabadpiaci termelői energiaárak nagyon megnövekedtek, az import lehetősége beszűkült, és politikai okokból a közüzemi árakat még elég alacsonyan tartották. Ezért 2007 elején nagyon sokan visszatértek a közüzemi villamosenergia-ellátásba. Ezáltal a szabadpiaci részarány közel a felére csökkent, sőt, az év végén – a beszűkült import hatására – az arány 20% alá is csökkent.

Minden alapvetően megváltozott 2008-ban. A fogyasztók többsége arra kényszerült, hogy a szabad piacról szerezze be a villanyt, hiszen a közüzemi ellátás megszűnt, és az egyetemes szolgáltatás pedig nagyon korlátozott. A szabadpiaci villamosenergia-fogyasztás aránya ezzel 65% körüli értékre növekedett és most is ott van. Az ismert tavaly őszi árverés hatása természetesen a kényszerek miatt nem volt kedvező a villamos energia fogyasztóira nézve.

A bemutatott ábrában a nyári többletek nem azt jelentik, hogy többen léptek ki a szabad piacra, hanem azt, hogy a közüzemi fogyasztásban a kisebb fogyasztók nagyobb idényjellegű felhasználása miatt a nagyüzemi fogyasztás közel állandó értékének nagyobb lesz a részaránya az összes fogyasztásban.

Az egész piacnyitási folyamatban az elmúlt évtizedekben alapvetően négy szakaszt lehet megkülönböztetni:

1. Piac nélküli időszak 1991 végéig, amikor az MVMT (Magyar Villamos Művek Tröszt) gyakorlatilag a teljes villamosenergia-ellátási területet egyedül uralta.
2. Egy vásárlóra („single buyer”) épülő piaci modell 1992 és 2002 között, amikor az MVM Rt. a nagykereskedelmi piac egyetlen résztvevője volt, bár az ellátási lánc egyes részei magánkézbe kerültek (termelés, elosztás, szolgáltatás).
3. Kettős piaci modell 2003-2007 között, amelynél az egy vásárló mellett megjelentek a versenypiaci elemek, megmaradt a közüzemi villamosenergia-ellátás.
4. Teljes piacnyitás 2008-tól, amikor elvben valamennyi piaci szegmensben kialakulhat a verseny (kivéve a kötelező átvételi támogatásban és az ún. egyetemes szolgáltatásban).

Ez a felosztás gyakorlatilag az összes piacot érintette a magyarországi villamosenergia-ellátásban, ennek ellenére ma még jól működő, valóban versenyre támaszkodó, jelentős erőfölényeket nem mutató megoldásra nem lehet számítani. Az elmúlt másfél évtized három új villamosenergia-törvénye és a sok egyéb jogszabály-módosítás ellenére ma még nem érvényesülnek minden területen a versenyre épülő piacok áldásosnak tekinthető előnyei – még számos gát és bizonytalanság megmaradt továbbra is.

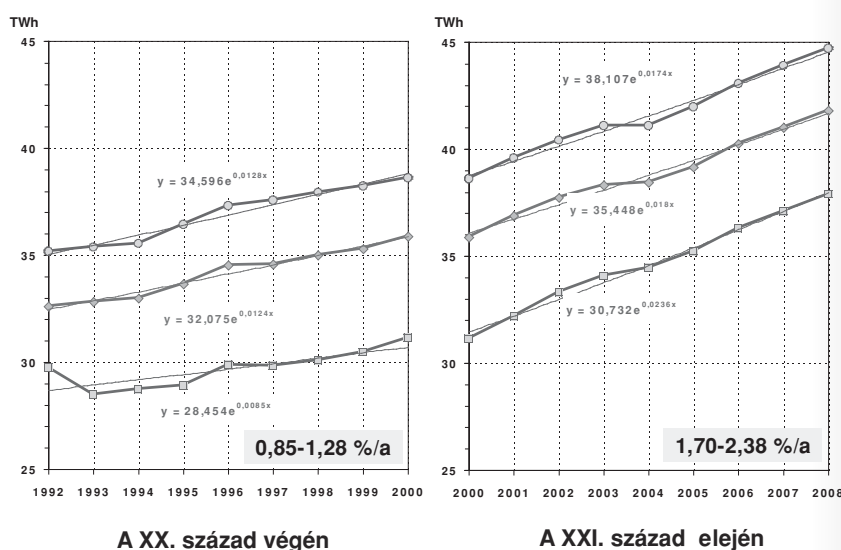
2. A VILLAMOSENERGIA-IGÉNYEK VÁLTOZÁSA

Az egész hazai villamosenergia-ellátásra jellemző lehet a villamosenergia-igények alakulása. Három ilyen mértékadó változást kell – lehet – követni:

- a nettó villamosenergia-fogyasztást,
- a bruttó villamosenergia-fogyasztást (előbbi + a hálózati veszteség) és
- a bruttó villamosenergia-felhasználást (előbbi + erőműves önfogyasztás).

E három jellemző természetesen nem azonos ütemben változik, amit jól mutat az elmúlt évszázad végének és az új évszázad elejének képe, a kilenc-kilenc év adatsora és az abból kiadódó trendvonal. A legfelső görbe a bruttó felhasználást, a legalsó a nettó villamos fogyasztást mutatja. A trendvonal mindenütt exponenciális.

A hazai villamosenergia-igények alakulása

Forrás: MAVIR Zrt.

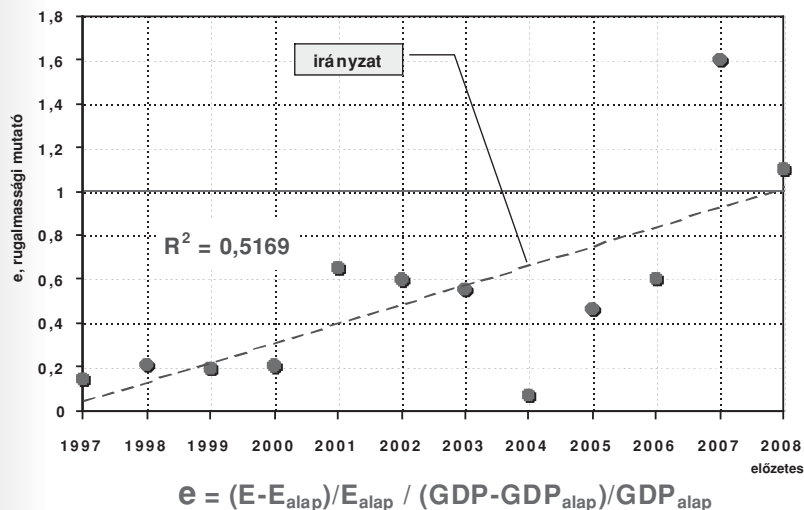
A növekedés az elmúlt kilenc évben lényegesen nagyobb mindhárom kategóriában, mint a korábbi kilencben. Nagyobb és egyenletesebb.

Az exponenciális trendvonalak mellé írt függvények kitevője jelzi az átlagos évi növekedési irányokat. A nettó fogyasztás növekszik a leggyorsabban, a bruttó felhasználás a leglassabban. Ennek az oka az, hogy terjed az elosztott és a decentralizált villamosenergia-termelés, és nagyobb a földgáztüzelésű erőművek részaránya. Az előbbi miatt csökken a hálózati veszteség, az utóbbi miatt pedig az erőművek önfogyasztása. Ez nagyon kedvező az ellátás energetikai hatékonysága tekintetében.

Kérdés, hogy a növekedés miért nagyobb, mint a közelmúltban, amikor a villany egyre jobban drágul az átlagos inflációhoz képest, előtérbe kerültek a takarékosági intézkedések, és az emberek energetikai tudatának formálására is egyre több igyekezetnek lehetünk tanúi.

Talán érdemes összehasonlítani a bruttó hazai termék (GDP) és a nettó fogyasztás évi változásait, amelyre az ún. rugalmassági együttható – a villany és a GDP éves változásának hányadosa – lehet jó mutató. Ha ez a szám egy, akkor a két változás azonos mértékű, ha 1-nél kisebb, akkor a GDP jobban növekedik, mint a villamosenergia-fogyasztás.

A villamos energia rugalmassági mutatószáma

Forrás: MAVIR Zrt.

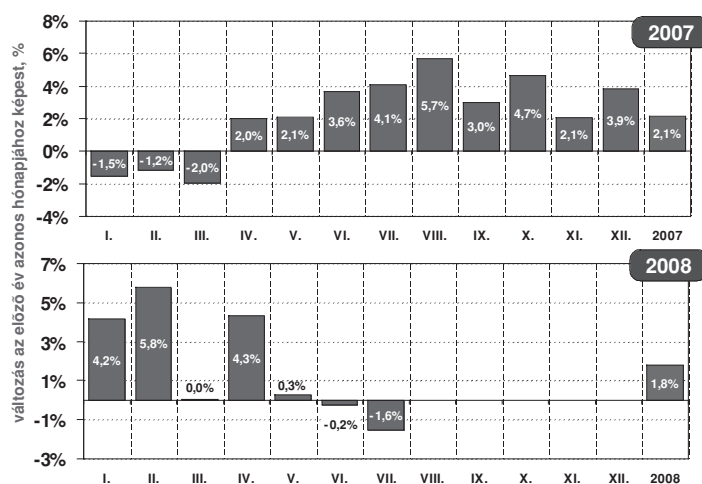
Látható, hogy sokáig kedvezően kicsi, 0,2 körüli volt a rugalmassági mutató nagysága, de sokszor 0,6-ot is elérte. Aztán tavaly – és várhatóan idén is – a villamosenergia-fogyasztás jobban nőtt, mint az értékteremtés. Tavaly sokkal jobban, idén talán már kevésbé. Ez nem jó irányzat, a fordítottja lenne kívánatos.

A rugalmassági mutatószámokra illesztett egyenes sem lefelé tart, hanem inkább felfelé. Ez a fő gond manapság. Nagyon sok országban (pl. Franciaországban) a rugalmassági mutató egyértelműen csökkenő irányzatú. A villamosenergia-intenzitás más EU-országban is mérséklődik (pl. Németországban).

Az irányzatot, a trendet mutató egyenes korrelációs együtthatója elég kicsi, ami azt jelenti, hogy egyelőre nincs szoros összefüggés a GDP és a villamos fogyasztás között. Más meghatározók szerepe gyakran jelentősebb lehet, például az időjárásé (hideg telek, forró nyarak növelik a felhasználást, enyhe telek és nyarak viszonyt nem). Szerepe van az ilyen formálódásban az is, hogy még viszonylag kicsi az egy főre jutó villamosenergia-fogyasztás hazánkban, például mintegy fele akkora, mint Németországban. Az életszínvonal és a háztartások javuló felszereltsége valamint a mostani viszonylag alacsony villamosenergia-igény a következő évtizedben még erőteljesebb és hatékonyság esetén is viszonylag dinamikus fogyasztást valószínűsít.

Mivel a villamos energia árának és fogyasztott mennyiségének a korrelációja sem mutat mértékadóan tárgyalható értéket, tehát az árnövekedésnek a fogyasztáscsökkentő hatása alig mutatható ki, ezért érdekesebb az időjárás hatását bemutatni. Például a 2006/2007 melegebb telének és 2007 forróbb nyarának hatását az ideai tapasztalatok tükrében.

A villamos fogyasztás relatív havi változása

Forrás: MAVIR Zrt.

Jól látszik, hogy az előző év azonos hónapjához képest 2007-ben csökkent a téli és jelentősen növekedett a nyári fogyasztás, míg az idén a kicsit hidegebb tél hatására megnőtt, majd az enyhébb nyár következtében lecsökkent a bruttó villamosenergia-felhasználás.

Az is kitűnik, hogy az ellentétes hatások eredőjeként az évi átlagos növekedés alig különbözik a feltüntetett két évben. Egészen más lehet a helyzet akkor, ha erősen hideg telet nagyon forró nyár fogja követni, mert ez várhatóan sokkal nagyobb energiaigény-növekedéssel járna. Ellenkező esetben viszont előfordulhat, hogy egy ilyen év után el is maradhat a villamosenergia-felhasználás növekedése, sőt csökkenés is lehet, ha még enyhébb telekre hidegebb nyarak jönnek.

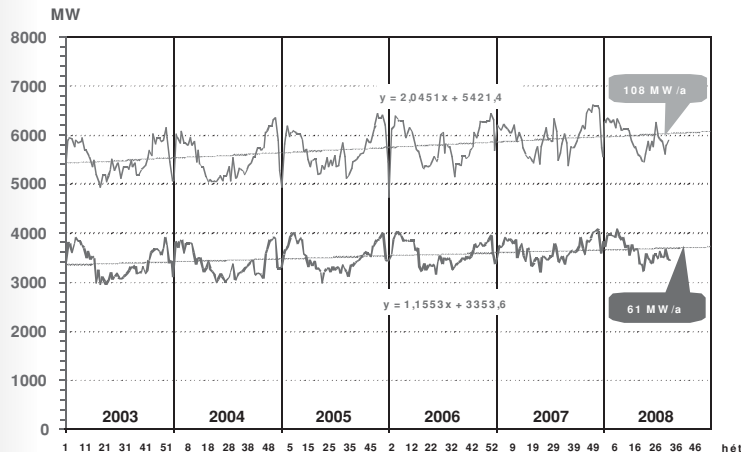
Azt mindenképpen le kell rögzíteni, hogy a piacnyitásnak gyakorlatilag nem volt kimutatható hatása a villamosenergia-fogyasztásra. A tapasztalt növekedés nem feltétlenül a szabadabb válás eredménye, hiszen az egyéb feltételek is változtak.

Az energiaigények változásánál azonban gyakran nagyobb gondot jelent a villamos terhelések változása, ezért ezt külön kell vizsgálni.

3. A VILLAMOS ENERGIA FORRÁS OLDALÁNAK FŐBB JELLEMZŐI

Az energetikában a villamos energia fogyasztásánál (TWh) kritikusabb lehet a villamos terhelés (MW) nagysága és annak változása. Ez hasonlítható össze ugyanis később a villamos teljesítőképességgel, hogy az ellátás biztonsága a tartalékok tekintetében is megítélhető legyen.

A heti legnagyobb és legkisebb terhelések (évente)

Forrás: MAVIR Zrt.

A villamos terheléseknél kiemelhető a heti legnagyobb (maximális) és a legkisebb (minimális) bruttó terhelés nagysága. E kettő között működik valójában a villamosenergia-rendszer, és a szabályozás érdekében ezek felett és alatt is kell megfelelően biztonságos tartalékot tartani.

A piacnyitás óta mind a heti legnagyobb, mind a legkisebb fogyasztói terhelés növekszik, ami természetes. A növekedés nem túl nagy: a maximumnál csak közel 110 MW évente, a minimumnál pedig alig több 60 MW-nál. Természetesen a csúcsterhelés növekedési üteme a nagyobb. A heti minimum átlagban mintegy 60-62%-a a heti maximumnak, de a növekedési trendek alapján a fenti ábrából csak 56% jön ki erre az arányra, ami azt jelenti, hogy a piacnyitás óta tartó irányzat szerint egyre kisebb arányú terheléseket is jól kell tudni uralni a rendszer irányításakor.

Fontos a téli és a nyári maximális terhelés megkülönböztetése is, hiszen gyakorlatilag az éves csúcsterhelésekre kell hosszabb távon erőműves kapacitásokat létesíteni vagy importból lekötni. Egyelőre a téli csúcsterhelés jelenti az éves maximumot, mint régebben, de figyelembe kell venni azt is, hogy a nyári csúcsterhelés jobban növekszik, mint a téli. Hamarosan előfordulhat, hogy nyáron lesz a legnagyobb a fogyasztók maximális igénye – elsősorban a hűtési igények miatt. Ez pedig azt jelentheti, hogy a megszokott nyári karbantartások ésszerűségét felül kell vizsgálni. A piacnyitás óta a két csúcsterhelés (MW) alakulása a következő:

Év	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Téli	6140	6357	6439	6432	6602	6700
Nyári	5513	5543	5834	6031	6350	6252
Arány	89,8%	87,2%	90,6%	93,8%	96,2%	93,3%

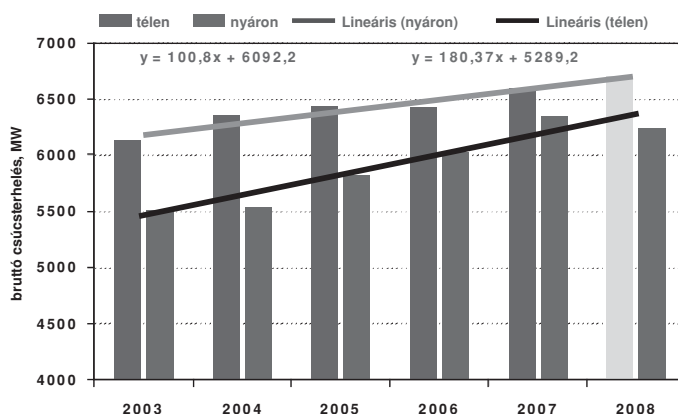
Természetesen az idei télen várható csúcs csak feltételezés, de a számok így is jól mutatják, hogy egyre jobban figyelni kell a nyári csúcsoakra.

A piacnyitás óta eltelt időszakot tekintve a trend alapján úgy látszik, hogy a 2010-es évek elején vagy közepén már az évi csúcsterhelés a nyári időszakra eshet, mint jó néhány déli országban, Görögországban és Olaszországban.

Természetesen a terhelések napon belüli változásait is figyelembe kell venni. Például azt, hogy a napi munkanapi minimum aránya is mérséklődik 70% körüli átlagról indulva.

Szerencsére a fogyasztói oldali beavatkozással kissé módosítható a fogyasztói terhelés napi változása ezért erre külön kitérünk.

A téli és nyári csúcsterhelések alakulása

Forrás: MAVIR Zrt.

3.1. A TERHELÉSI KÉP ALAKULÁSA

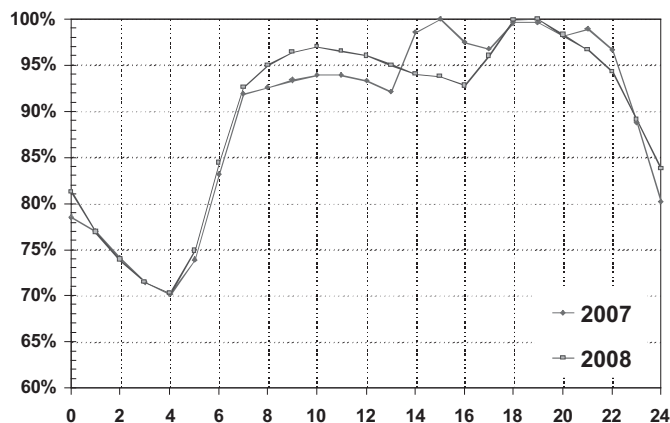
A fogyasztók igénye megfelelő érdekeltség esetén módosítható. Az ún. KDSZ-ek (Központi Diszpécser Szolgálat), az elosztó hálózati rendszerirányítók megfelelő vezérlésekkel beavatkozhatnak a napi terhelési kép kedvezőbbé tétele érdekében. Régebben az ún. hangfrekvenciás körvezérléssel, újabban a rádiófrekvenciás vezérléssel be is avatkoznak. A fogyasztó oldali befolyásolás (DSM) kedvező hatása jól követhető a 2007. és a 2008. évi terhelések bemutatásával – a MAVIR honlapjának tájékoztatását felhasználva.

Vegyünk fel például 9-9 téli munkanapot (szerdát) mind a 2007., mind a 2008. évre vonatkoztatva, és mutassuk be ezek átlagának a csúcsterhelésekhez viszonyított százalékos napi változását az idő függvényében!

Jót látszik a legújabb beavatkozás eddigieknél kedvezőbb eredménye. Eddig volt egy koradélutáni és egy esti csúcs, továbbá volt egy kisebb délelőtti (déli) is. Most már csak egy esti csúcs van és a terhelés a nap folyamán sokkal kiegyenlítettebb.

A minimális terhelés 70% körüli értéke természetesen megmaradt, és a reggeli terhelésfelfutás meredeksége sem változott. A legnagyobb meredekség két óra alatt – reggel 5-től 7-ig – munkanapokon mintegy 9 %/h a csúcsterhelésre vonatkoztatva (mostanában kb. 600 MW/h, tehát 10 MW/min).

A fogyasztói beavatkozás eredménye télen

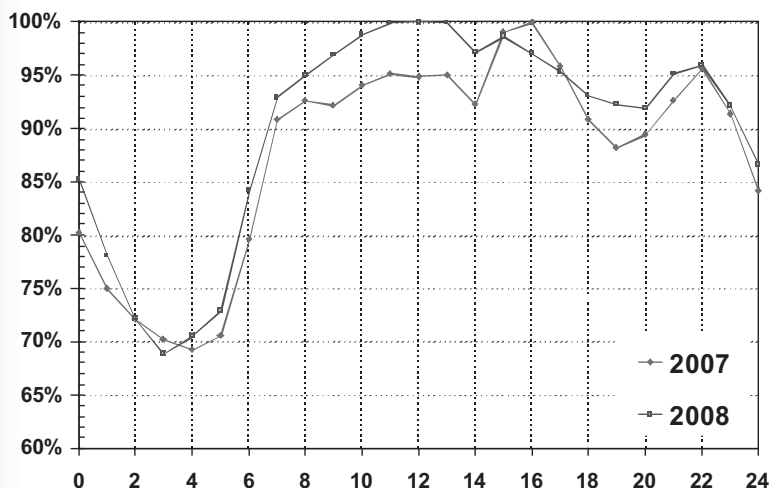

Januári, februári szerdák napi terhelési diagramjai

Forrás: MAVIR Zrt.

Sokkal nagyobb hatása volt viszont a korszerűbb beavatkozásnak a nyári terhelési képre. Itt is 9-9 munkanap (szerda) terhelési képét lehet százalékos értékekkel összerajzolni.

A fogyasztói beavatkozás eredménye nyáron

Májusi, júniusi szerdák napi terhelési diagramjai

Forrás: MAVIR Zrt.

A terhelési görbe egyenletesebb lett, elmaradt a napi három lokális csúcs, a délutáni csúcs délre tevődött át, és ez nagyobb lett az esti csúcsnál. Ennek a beavatkozásnak az eredménye az is, hogy közelítünk az európai rendszeregyesülésben meghatározott, déli 11 órára-ra értett csúcsterhelési időponthoz.

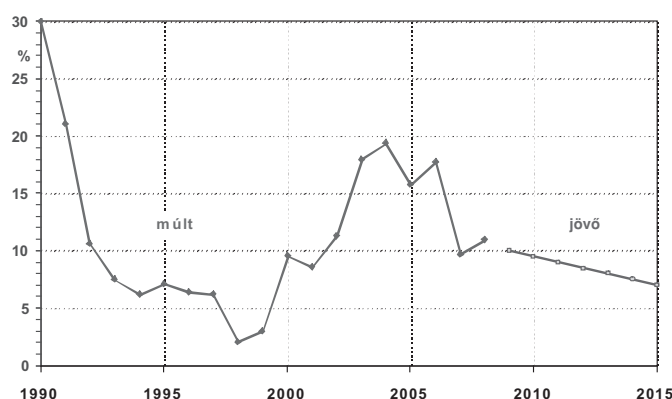
Nyáron a minimális terhelés aránya kicsit kisebb (68-69%), és a minimális terhelés korábbra tevődött (4 óra helyett 3 órára). Ennek megfelelően kicsit korábban kezdődik a felfutás. A meredekség itt kb. 10%/h, azaz itt is elegendő a mintegy 600 MW/h-val vagy a 10 MW/min-mal számolni két órán át.

Természetesen ez a piacnyitás utáni beavatkozás elvégezhető lett volna a piacnyitás előtt is, de akkor az érdekeltségnek még nem voltak ennyire kiélezett követelményei.

3.2. AZ IMPORTSZALDÓ SZEREPÉNEK MÓDOSULÁSA

A magyarországi villamosenergia-ellátásban az elmúlt fél évszázadban jelentős szerepet játszott az importált villamos energia. A behozatal és a kivitel egyenlegeként megjelent import-szaladó részaránya korábban is nagy volt a bruttó hazai villamosenergia-fogyasztásban, és ennek az arálynak a változása igen jelentős még mai is.

A villamos importszaladó aránya a fogyasztásban

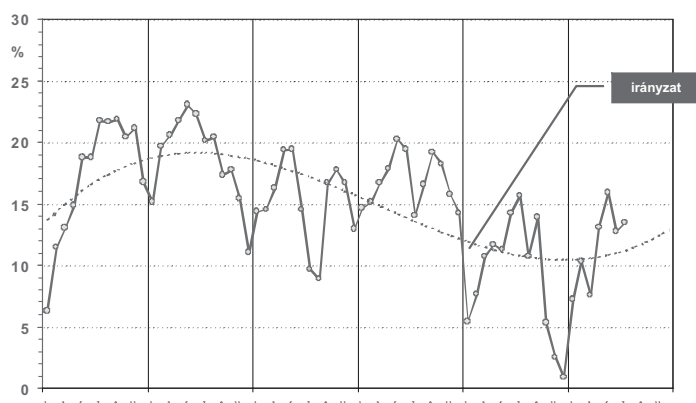
Forrás: MAVIR Zrt.

A politikai fordulat után a 30%-os importszaladó előbb gyorsan 6-7%-ra csökkent, majd a 2%-os mélypont után az ezredfordulóra elérte a 10%-ot. A piacnyitás hatására aztán ismét megnőtt az importszaladó, megközelítette a 20%-ot is, de aztán 2007-ben ismét a 10% körüli értékre csökkent. Idén – az eddigi tapasztalatok alapján – valamivel több várható.

A hazai ellátás függése a közvetlen behozattalól továbbra is megmaradhat, de azzal lehet számolni, hogy ennek aránya fokozatosan csökkeni fog. Nincs olyan nagy erőmű-létesítési program a szomszéd országokban, amelynek ismerete arra biztatna, hogy a hazai források helyett hosszabb távon is támaszkodjunk a külföldi erőművek termelésére.

Külön meg kell nézni az importszaladó alakulását a piacnyitás óta – havi bontásban is. Ez ugyanis jól mutatja, hogy szinte nullára csökkenhet a behozatali többlet akkor, ha a hazai kínálat – például az ismert politikai okokból és a csökkenő külföldi villamos teljesítőképességek hatására – átmenetileg olcsóbb lehet a behozatalnál. Egy éven belül is mértékadó változások tapasztalhatók, hiszen nyáron általában – nem mindig – nagyobb a behozatal súlya, talán az olcsóbb kínálat eredményeként, mint télen. Jól látszik a tavaly decemberi mélypont után az ide fellendülés is.

A villamos importszaladó aránya a fogyasztásban

Forrás: MAVIR Zrt.

Az sem mellékes, hogy mekkora a hazánkon átmenő tranzit nagysága, azaz a behozatal és a kivitel abszolút nagysága. Mértékadó ugyanis a villamos energia külkereskedelmében a határokat keresztező távvezeték átviteli képessége és ennek piaci lekötése.

Nézzük meg tehát, hogy miként módosult az elmúlt két évben az import és az export aránya!

Év	2006	2007
Behozatal	15,4 TWh	14,7 TWh
Kivitel	8,2 TWh	10,7 TWh
Importszaldó	7,2 TWh	4,0 TWh

Jól látszik ebből, hogy az országunkon átvett villamos energia milyen nagymértékben megnőhet akkor is, ha a nálunk felhasznált mennyiség erősen lecsökken. A kialakult regionális energiakereskedelmet soha sem szabad tehát figyelmen kívül hagynunk.

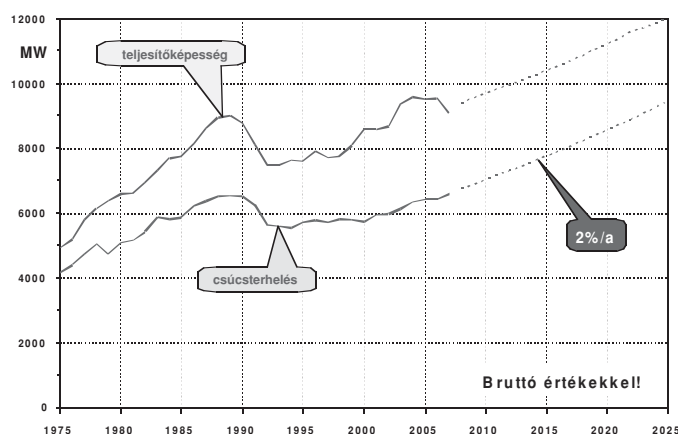
Szlovákia és Ukrajna (a Lembergi – Lvovi – sziget) irányából jellemző a behozatal, Horvátország és Szerbia felé a kivitel, míg Ausztria és Románia hol forrás, hol nyelő a villamos kereskedelemben. Szlovénia felé – egyelőre – nincs közvetlen villamos kapcsolatunk.

3.3. A TELJESÍTŐKÉPESSÉG ÉS A TARTALÉKOK IDŐBELI VÁLTOZÁSA

A következő kérdés, hogy a piacnyitás óta miként változott meg a bemutatott terhelések kielégítéséhez rendelkezésre álló forrásoldali teljesítőképesség, és miként alakultak ezek alapján a tartalékok.

A hazai erőművek bruttó névleges beépített teljesítőképességének (BT) és a rendelkezésre álló decemberi, munkanapi importszaldó-teljesítménynek az összege adhatja meg a forrásoldali teljesítőképességet. A hetvenes évek közepe óta ez a teljesítőképesség bőven a csúcsterhelési görbe felett fut.

A forrásoldali teljesítőképesség alakulása

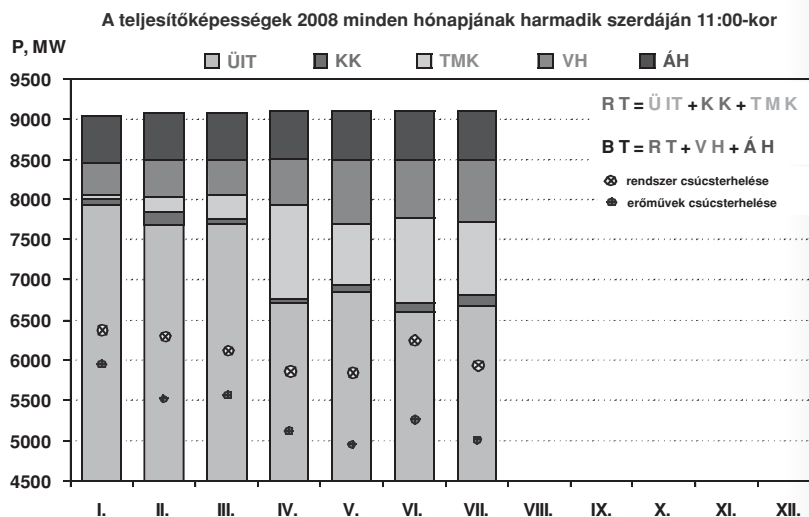
Forrás: MAVIR Zrt.

Az idei 9000 MW körüli BT és a legalább 500-600 MW importszaldó-teljesítmény alapján úgy látszik, hogy még most is elegendő tartalékunk van a biztonsági ellátáshoz. A piacnyitás óta ez a tartalék eleinte növekedett, tavaly azonban már csökkent. Várhatóan elegendő tartalékunk lesz, ha az erőművek BT-je 2025-ig mintegy 12 000 MW-ra növekedik, azaz egyharmadával bővül.

Nem elegendő azonban a névleges beépített erőműves teljesítőképességet tekintetbe venni, hiszen sokkal többet mond a rendszer biztonsága tekintetében a rendelkezésre álló teljesítőképesség (RT) és még többet az üzembiztosan igénybe vehető teljesítőképesség (ÜIT) tényleges értéke. Meg lehet nézni, hogy a teljes piacnyitás óta miként alakultak a BT és ezek közötti hiányok: az állandó (ÁH) és változó jellegű hiány (VH), továbbá a karbantartások (TMK) és a váratlan kiesések (KK) miatti hiányok. Ezeket az értékeket levonva az erőműves BT-ből, kiadódik az ÜIT, amely már összevethető a csúcsterheléssel.

Nézzük meg minden hónap harmadik szerdáján 11:00-kor, hogy miként alakultak hazánkban az erőművek teljesítőképességei!

Az erőműves teljesítőképesség alakulása

Forrás: MAVIR Zrt.

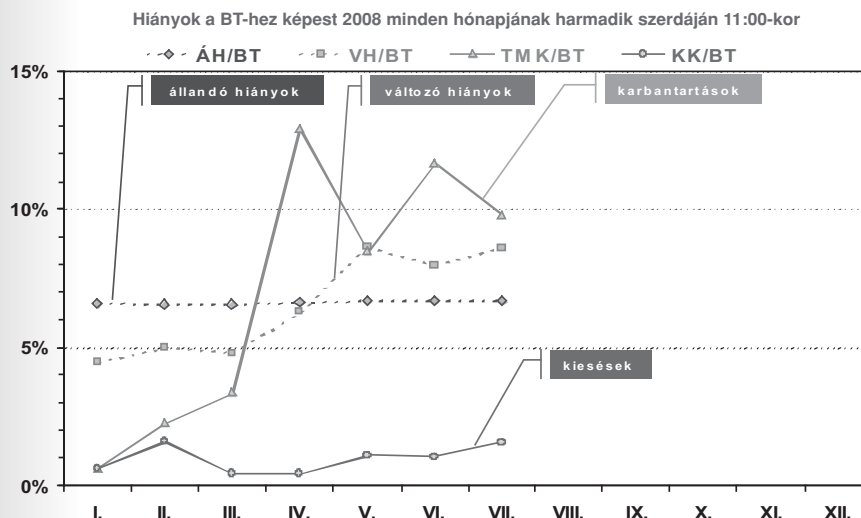
Látható, hogy az erőművek együttes ÜIT-je lényegesen nagyobb, mint az ő eredő csúcsterhelésük. Adott esetben még talán import nélkül is elég lett volna a kapacitás a rendszer csúcsterheléséhez (külön bejelölve a fenti ábrán), bár nagyon-nagyon szűken. Jól látszik tehát, hogy milyen fontos az import szerepe, különösen nyáron.

Az ábrán feltűnő, hogy nyári teljesítőképesség-hiány jóval nagyobb a télinél, ami nem kedvező akkor, ha tudjuk, hogy a nyári csúcsterhelés sokkal gyorsabban növekszik, mint a téli. Meg kell nézni tehát, hogy mi az oka a nagyobb százalékos hiánynak.

Az egyes részeket külön elemezve a BT százalékában megállapítható, hogy az állandó hiány (ÁH) gyakorlatilag állandó, értéke 5-6%, ami nem túl sok, bár kevesebb jobb lenne. A változó jellegű hiány (VH) azonban nyáron megnőhet a téli 5%-ról, és kedvezőtlen esetben ennek kétszerese is lehet. Ennek az oka az, hogy sok kapcsolt termelésű egység nem üzemel hőigény hiánya miatt, és a sok gázturbina bruttó tényleges terhelhetősége a melegebb levegő miatt csökken (kisebb mértékben a gőzturbinás erőművek kapacitása is mérsékeltebb a melegebb hűtővíz következtében. Az RT/BT hányadosa a téli 88-90%-ról a nyár közepéig 85%-ig lecsökkenhet, de ez még nem túl nagy gond.

A legtöbb nehézséget a karbantartások ütemezése jelenti, mert a TMK miatti hiány nyáron igen erősen megnő. A korábban nálunk megszokott egyszerreplős villamosenergia-ellátásban természetes volt, hogy a téli hónapok leghidegebbikén nem terveznek karbantartást. Sajnos ez a mai, sokszereplős ellátásban még mindig megmaradt. Januárban alig 0,5%-a a TMK a BT-nek, nyáron eléri a 12%-ot. Az irányzat némi megváltozását jelzi, hogy most már áprilisban a legnagyobb (13%) a tervszerű megelőző karbantartások miatti hiány, nem júliusban (10%).

A teljesítőképesség-hiányok alakulása

Forrás: MAVIR Zrt.

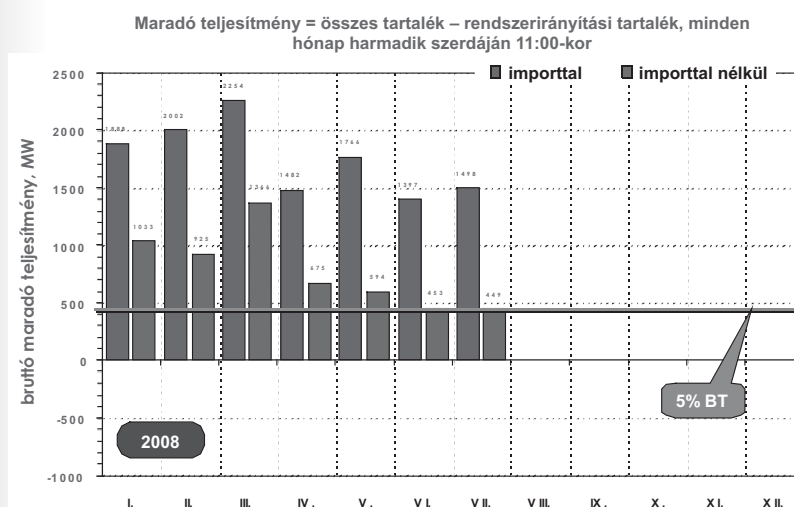
A váratlan kiesések (KK) nagysága 0,5-1,5% között van, ami elfogadható, különösen a viszonylag öreg erőműparkunkat tekintve.

Ezek után az UCTE-ben újabban kialakult mértékszámát, az ún. maradó teljesítményt vizsgáljuk.

Az ÜIT-ből le kell vonni a rendszer irányításához szükséges tartalékokat (RIT), és az így kapott, megbízhatóan igénybe vehető teljesítőképesség vehető össze a fogyasztói oldalról jelentkező terhelésekkel. Az UCTE előírásai szerint itt is minden hónap harmadik szerdáján 11:00-kor – és az aznapi csúcsterhelés idején – állapítják meg a maradó teljesítmény nagyságát.

A tartalék kritériumának az tekinthető, hogy a maradó teljesítmény (MT) nagysága érje el a BT-nek az 5-10%-át. Mivel az UCTE egészét kell tekinteni, az együtt járó rendszeregységben összességében az import és az export nem jelentős, de az egyes szabályozási zónákban nagy lehet az importszaldó aránya (pl. Horvátország, Hollandia, Olaszország, Portugália) vagy az exporttöbblet (pl. Franciaország, Lengyelország, Csehország). A hazai kép bemutatásakor mind az importtal, mind a nélküle érvényes maradó teljesítményt szemléltetjük.

A maradó teljesítmény alakulása

Forrás: MAVIR Zrt.

Látható az ábrából, hogy a maradó teljesítmény nyáron sokkal kisebb, de még import nélkül is megvan a szükséges 5%-nyi maradó teljesítmény. Mivel hazánk jellegzetesen áramimportáló ország, a behozatallal együtt a maradó teljesítmény természetesen sokkal nagyobb tartalékot jelent.

Mindez összefügg azzal is, hogy miként állapítjuk meg a rendszer irányításához szükséges tartalékokat. Az UCTE követelményei és a nemzetközi gyakorlat szerint lényegében két szabályozási és egy vezérlési tartalékot kell tekintetbe venni:

- a primer szabályozási tartalékot (minimum 40-50 MW),
- a szekunder szabályozási tartalékot (minimum 160-240 MW) és
- a perces – vezérlési – tartalékot (minimum 500-510 MW).

Az előző kettőnél az UCTE írja elő a minimális mértéket (az első számok a felsorolásban), míg a perces tartalékot a legnagyobb lehetséges teljesítményű egység (nálunk most a Paksi Atomerőmű egy blokkja) váratlan kiesésének, üzemzavarának a pótlási igénye adja meg.

Összességében tehát mostanában és még jó néhány évig a rendszer irányításához szükséges teljesítőképesség-tartalékot 700-800 MW-ra tehetjük. Ennek a tartaléknak a beszerzése külön piaci kérdés, így ezt a későbbiekben részletesen elemezzük.

3.4. A TERMELŐI (NAGYKERESKEDELMI) PIAC FEJLŐDÉSE

Az egész villamosenergia-ellátási rendszerben a legnagyobb piaci verseny a termelői oldalon, a villamos energia előállításánál, az erőműveknél lehetséges.

Tágabb értelemben ezt a piacot kereskedelmi piacnak is nevezik – a magyar terminológiában nagykereskedelmi piacnak. Itt lényegében a bel- és külföldi erőművek adják el a villanyt a kereskedőknek, amelyek tovább adják az értékesítőknek (nálunk most a kiskereskedőknek, régebben a szolgáltatóknak). A nagykereskedelmi piac beszerzési oldalán azonban több piaci szereplő is megkülönböztethető:

- belföldi erőművek (termelők),
- más belföldi kereskedők és
- külföldi erőművekből származó villamos energiával kereskedők.

Mint láttuk, a villamos energia mintegy 90%-a hazánkban belföldi erőművektől származik, az importforrások mennyiségi szerepe most már nem túl nagy.

A magyar meghatározás szerint a villamosenergia-nagykereskedelem olyan kereskedelem, amelynek során a villamos energiát nem közvetlenül a felhasználónak (fogyasztónak) értékesítik. A nagykereskedelmi piac eladói oldalán vannak a kiskereskedők (értékesítők), a külföldre kereskedők és újabban nálunk az ún. egyetemes szolgáltatók. Nálunk a fogyasztók közvetlenül is vásárolhatnak a termelőktől, de ez nem jellemző gyakorlat a teljes piacnyitás után sem. A nagykereskedelmi piac nálunk egyértelműen Magyarország területére vonatkozik.

Külföldön élesen elkülönítik a villamos energia kereskedelmét a villamos energia értékesítéstől. Ez két külön piac. Az előbbi lényegében a termelői piac, amely lehet OTC vagy tőzsdei, és általában regionális szinten folyik (nem országonként vagy szabályozási zónánként).

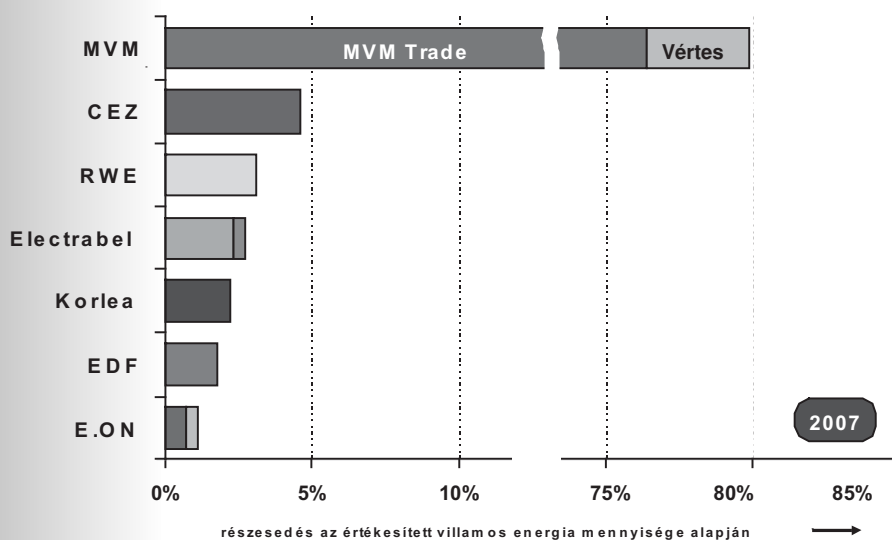
Nálunk 2007-ben nagykereskedelmi piacon eladott villamos energia mennyisége 35,3 TWh, értéke 510,87 Mrd Ft volt. A változása a piacnyitás óta lényegében a bruttó fogyasztással arányosan módosult.

A nagykereskedelmi piacra nálunk továbbra is a nagyfokú koncentráció a jellemző: a legnagyobb szereplő önmagában 80%-os részesedéssel rendelkezik, és a három legnagyobb piaci részesedéssel rendelkező nagykereskedő súlya együttesen eléri a 84%-ot. A hét legnagyobb szereplő, tulajdonosi csoport 95%-ot ad.

A nagyfokú koncentráció, a három legnagyobb szereplő súlya csökkent ugyan a – részleges – piacnyitás óta 95%-ról 84%-ra, de ez még nem jelenti azt, hogy mértékadó előnyöket nyújtó verseny kialakult volna. Jelentős piaci erőfölény mindenképpen megállapítható.

Az ábrából kitűnik, hogy az MVM Holding ZRt-hez tartozó kereskedő cég, az MVM Trade ZRt. több mint 76%-os piaci részesedéssel, elsősorban az erőművekkel korábban megkötött hosszú távú áramvásárlási szerződések alapján. A Vértesi Erőművel együtt az MVM részesedése közel 80%. Bár ez a helyzet a hosszú távú megállapodások újratárgyalásakor vagy felmondásakor megváltozik, várhatóan a közeli jövőben is megmarad az MVM jelentős piaci ereje a nagykereskedelmi piacon, hiszen mindenképpen jóval 50% felett marad.

A nagykereskedelmi piac szereplőinek részesedése

Forrás: MAVIR Zrt.

A termelői oldalon ugyanis a piacnyitás óta gyakorlatilag nem lépett be új nagyermű (BT>50 MW), és ez 2010-ig nem is várható. A meglévő nagyerművek többsége (Paks, Vértes) is az MVM-hez tartozik, és az új nagyerművek közül az egyik hamarosan üzembe kerülő (Vásárosnamény) is szerződése alapján ide tartozik.

A termelői oldalon jelentős még az RWE szerepe (Mátra, mely később bővíülhet), kisebb viszont az E.ON (Debrecen, később Gönyű) és az EDF (Budapest, Pécs) jelentősége. Változhat az AES (Tisza, Borsod) és az Electrabel (Dunamenti) szerepének nagysága is a termelői oldalon, de nem jelentősen. A támogatások miatt mostanában főleg kiserőművek épülnek.

A bruttó villamosenergia-felhasználás később bemutatott százalékos megoszlása alapján megítélhetők az egyes termelők szerepe a nagykereskedőknek eladott villamos energia alapján.

A Magyar Energia Hivatal (MEH) megállapítása szerint a magyarországi nagykereskedelmi villamosenergia-piacon az MVM Trade ZRt. jelentős piaci erővel rendelkező szereplő. Ennek megfelelően a MEH számára értékesítési kötelezettséget írt elő 2008 őszére és 2009-re. Megadta továbbá az árkorlátokat is erre a két időszakra. 2008. októberében a Magyar Energia Hivatal el-

írásainak megfelelően kapacitás aukciókra került sor. Összességében a 2009. évi piaci árak a magyar energia hivatal által megadott maximális értékeket nem érték el. A különböző „termékekre” nagyon eltérő árnövekedés adódott, átlagosan 10-12%-os árnövekedés várható 2009-ben, de az ún. „zsinórtermék” árnövekedése közelítette a 20 %-ot.

3.5. A TARTALÉKOK PIACÁNAK SAJÁTOSÁGAI

A villamosenergia-ellátáshoz különféle tartalékok kellene, amelyek egyrészt az egész rendszer irányítását (ezen belül szabályozását) szolgálják, másrészt a piaci szereplők biztonságos működését segítik.

A MEH 739/2008. számú határozata kimondja, hogy a tartalékok piaca nem vonható össze a nagykereskedelmi piaccal, itt különálló piacról van szó. Korábban, a piacnyitás előtt, nem így volt, hiszen az MVM dominanciája nem tette szükségessé az elkülönítést.

A tartalékok között megkülönböztethetők a szabályozási tartalékok és az üzemzavari tartalékok. (A rendszer feszültségszabályozásával itt nem foglalkozunk, csak a wattos teljesítmény egyensúlyával. Nem érintjük a villamos hálózat átviteli teljesítőképességéhez szükséges tartalékokat sem.)

Már említettük, hogy a villamosenergia-rendszer szabályozásához az UCTE előírásai alapján a magyar szabályozási zónában is szükség van primer és szekunder szabályozási tartalékra. Ez utóbbit pedig nagyobb zavarok esetén kiegészítik – vezérléssel (indítással vagy leállítással) – a perces tartalékok úgy, hogy a rendszer munkapontja kívánt mértékben megváltozzék (nagyobb legyen a szabályozási lehetőség).

Itt van egy nagy eltérés a magyar terminológiában, az Üzemi Szabályzatban, ott ugyanis sokkal több szabályozást írnak elő – több tartalékfajttal:

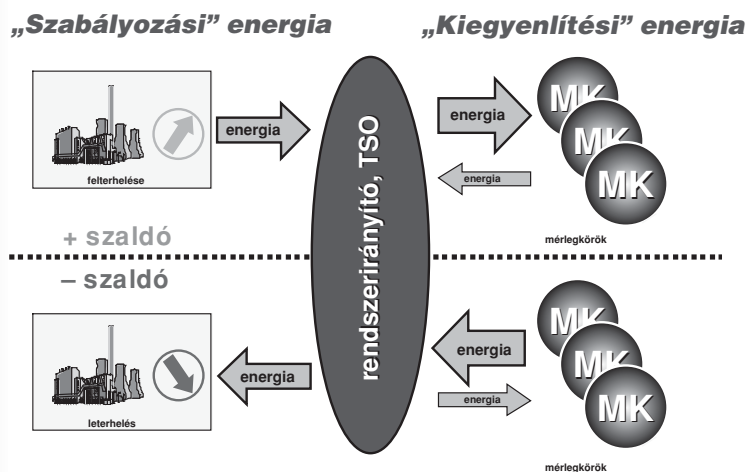
- a) primer tartalék,
- b) szekunder tartalék (fel- és leszabályozás),
- c) perces tartalék (fel- és leszabályozás) és
- d) órás tartalék (fel- és leszabályozás).

A magyar meghatározásban ugyanis van primer szabályozás, szekunder szabályozás, perces szabályozás és órás szabályozás is, melyekhez mind kellene szabályozási tartalékok is. Ez jelentősen eltér a nemzetközi gyakorlattól és az UCTE előírásaitól, hiszen fizikailag is csak két szabályozás van.

Kitérő: Az MVM korábbi uralkodó helyzetére visszavezethető megfogalmazások pontatlanságára jellemző a „kiegyenlítő szabályozás” elnevezése is. A piacnyitás után ugyanis éles elkülönítik külföldön a szabályozást és a kiegyenlítést, ezeknek a fizikai és a mért energiáit. Ezen fogalmazási pontatlanságok miatt kell itt most részletesen foglalkozni a tartalékok piacán a rendszer szabályozásával, irányításával.

Gyakori az is, hogy a gyors (15 percen belüli) indítású gázturbinás egységeket hazánkban az üzemzavari tartalékokhoz sorolják mostanában. A három egységet a múlt század végén ugyan szekunder tartalékként létesítette az MVM, de az UCTE fogalmai szerint ezek pozitív perces tartalékok, amelyekkel nem szabályoznak, hanem zavar esetén gyorsan üzembe helyezik őket – vezérléssel. Amennyiben nem elegendő esetleg a szekunder szabályozáshoz az ottani tartalék (pl. a minimális 160-240 MW), akkor egy vagy több gázturbina gyors beindításával növelhető a szabályozáshoz szükséges tartalék nagysága. Az MVM GTER ZRt. három gázturbinája tehát technikai értelemben olyan perces tartalék, amely üzemzavarok esetén néhány óráig kiegészítheti a rendszer csereteljesítmény-szabályozását.

Szabályozás és kiegyenlítés a villamos piacon

Forrás: Energiewirtschaftliche Tagesfragen, 56. k. 1. és 2. szám, 2006. p. 56-60.

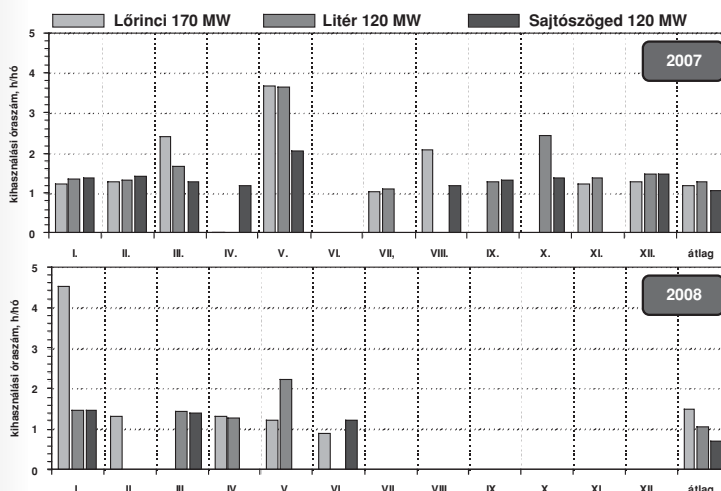
Forrás: MAVIR Zrt.

A Lőrinci Erőmű névlegesen 170 MW, a Litéri Erőmű névlegesen 120 MW és a Sajószögedi Erőmű névlegesen 120 MW-os nyílt ciklusú gázturbinája természetesen igen ritkán üzemel, hiszen csak a teljesítőképességük értékes, energiatermelésük nem (évi átlagban majdnem annyi energiát igényel a fenntartásuk, mint amennyit működésükkel megtermelnek. A működésben az elmúlt években gyakorlatilag csak az üzemi próbák játszanak szerepet. A pillanatnyi teljesítőképesség lehet nagyobb is, kisebb is, mint a tényleges, ezért az összesen 410 MW hideg télen 470 MW-ra (15%-kal) is megnőhet, meleg nyáron viszont kisebb lehet.

Természetesen a perces (vezérelt) tartalék nem lehet azonos az üzemzavari (vezérelt) tartalékkal, bár mindkettőt – nagyobb – üzemzavarok, kapacitáshiányok esetén veszik igénybe. A különbség az, hogy a rendszer szabályozásához van-e szükség rájuk, vagy hosszabb idejű kiesések során a kereskedők vesznek-e igénybe a mérlegkörökben más forrást, mint azt normál üzemmenet mellett tervezték.

Üzemzavar, váratlan kiesés mindig van a rendszerben, mint bemutattuk, természetesen szabályozás is, és a kettőhöz egyformán mindig kell tartalék is. Nézzük a három gázturbinás egység havi kihasználását (a névleges teljesítőképességre vonatkoztatva) az elmúlt két év során!

A gázturbinás perces tartalékok havi üzemideje

Forrás: MAVIR Zrt.

Látható, hogy a gázturbinák átlagos havi üzemideje csak egy óra körül van. Az indítási számuk az elmúlt években évi átlagban 11 indítást jelentett. Gyakorlatilag tehát csak a próbák alkalmával működnek, havonta átlagban egyszer, és rendszerint nem üzemzavarok alkalmából. Kivételes esetekben – például 2007 májusában – indultak csak többször. Teljesen mindegy tehát, hogy perces tartalékként vagy üzemzavari tartalékként nem vesszük őket igénybe, csak rendkívül ritkán.

Nem sok értelme van ezek szerint annak, hogy a tartalékok piacán jelentős piaci erőfölénye van az MVM GTER ZRt.-nek, hiszen egységeiken kívül mások nem építettek hazánkban kimondottan tartalék céljára. Nem véletlen az sem, hogy a MEH az üzemzavari tartalékok piacát nem tekinti hatékonynak, ha itt a nevezett cég 100%-os szerephez jutott – célirányos létesítéssel.

Érdekes viszont az a hivatali állásfoglalás, hogy külön beszerzési tartalékpiachoz tartoznak a szabályozási tartalékok (itt a primer, szekunder, perces és órás szabályozás tartalékait említi), és ettől külön piacként kell kezelni az üzemzavari tartalékok piacát. A külön piaccal egyet lehet érteni, de azzal már nem, hogy külön van órás szabályozás és üzemzavari tartalék, sőt azzal sem, hogy az említett gázturbinák üzemzavari tartalékok és nem percesek.

A rendszerirányításban a szabályozáshoz három tartalék kell (primer, szekunder, perces), több nem. Ebben a három szabályozásban az MVM Csoport érdekeltsége meghatározó: a primer szabályozási és a perces tartalékban közel 100%, a szekunder szabályozásban több mint 75%. Nyilvánvaló tehát, hogy a szabályozási tartalékok piaca sem tekinthető hatékonynak. Kevés az esély a verseny előnyeinek a kihasználására. A jelentős piaci erő megmaradt a piacnyitás után is.

Az üzemzavari tartalékok a kereskedőkhöz, a mérlegkörökhöz tartoznak, nem a rendszerirányításhoz. Minden mérlegkör felelőse jelzi másnapra a terhelések nagyságát negyedórás bontásban, és minden kereskedő tudja, hogy érdekei alapján mekkora teljesítőképességet kell másnapra biztosítani. Amennyiben a figyelembe vett kapacitásai közül egy vagy több tartósan kiesne – több napra vagy hétre – a mérlegéből, neki kell tudnia, hogy azokat milyen egységekkel helyettesítheti. Mindez gazdasági, piaci érdekek alapján játszódik le. Egy nagyobb egységének terven kívüli váratlan hiányáról neki kell gondoskodnia, a rendszerirányító csak néhány órán keresztül segítheti ki, de nem döntheti el, hogy melyik kereskedőt milyen tartalékkal szolgálja ki tartósan. Nagyon lényeges itt tehát a mérlegkörökhöz tartozó kiegyenlítési energia kérdése.

A kereskedők – mérlegkör-felelősök – jelzik a másnapi teljesítményegyensúlyhoz tartozó értékeket úgy, hogy gazdasági érdekből (kényszerből) a lehető legpontosabb előrejelzésre ösztönzik őket. Amennyiben a tény eltér a tervtől, az bármilyen irányú eltéréskor gazdasági hátrányt jelent. Az eltérés nagyságának függvényében nem lineárisan, hanem exponenciálisan növekvő gazdasági hátrányt. Egyébként nem lennének megfelelően ösztönözve a mérlegkörök a piaci működésre.

Nem elég a szabályozási energia beszerzési piacán kialakult árak alapján megállapítani a kiegyenlítési energia árát. Előfordulhat elvben az is, hogy egy mérlegkör nagy pozitív kiegyenlítési eltérését egy másik mérlegkör nagy negatív kiegyenlítési eltérése ellensúlyozza, így a szabályozásban szerepük eltűnik, jöllehet jelentősen eltértek a jelzéseiktől. Ezért sem szabad összekeverni a szabályozási energiát (tényleges fizikai), a kiegyenlítési energiától (mért és elszámolt). Ha nincsenek mértékadó gazdasági ösztönzők, akkor a piac természetesen nem működik jól.

Ösztönözni kell továbbá minden meglévő és újonnan épülő termelőegységet arra, hogy egysége jól szabályozható és gyorsan indítható legyen. Ezáltal egy egységgel a termelő a többféle piaci lehetőség közül a számára legkedvezőbbben tud versenyképesen elindulni.

Végül ki kell emelni, hogy a perces és az üzemzavari tartalékok, mivel ezek vezérelt egységekhez rendelték, nem korlátozódnak egy szabályozási zónához. Külföldről, más zónákból is

beszerezhető piaci alapon. Különösen így van ez az eltérő földrajzi adottsággal rendelkező szomszédok esetén. Nagy szélerőműves rendszereket így tudnak például Hollandiában vagy a dán rendszerekben optimálisan üzemeltetni.

3.6. A TÁMOGATÁSOK HATÁSA – MEGÚJULÓK, KAPCSOLTAK

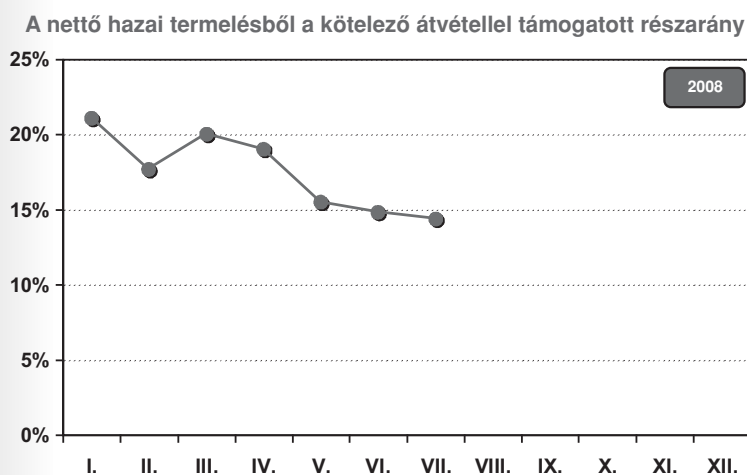
Az egész villamosenergia-ellátásban világ- és Európa-szerte megmaradtak a támogatások a liberalizálás ellenére. Így van ez nálunk is. Korábban, a piacnyitás említett harmadik szakaszában támogattuk a szénfelhasználást, a kapcsolt termelést, a megújuló források használatát, sőt, a gáznyomást csökkentő megoldásokat is. Az ún. KÁP-rendszer (kiegészítő ártámogatási pénzeszköz) segítségével például a bruttó villamosenergia-fogyasztásban tavaly 4,1%-ot képviselő megújuló és 19,5%-ot jelentő kapcsolt termelés többségét, összesen tehát a közel 24%-ból 14%-os részarányt támogattak kötelező átvétellel (közüzemi fogyasztásban) és hatósági árral. Ez a rendszer azonban a közüzemmel együtt idén megszűnt.

Az új támogatási rendszer az ún. KÁT-mérlegkörhöz kapcsolódik. A nemzetközileg megszokott „zöld mérlegkörös” megoldáshoz képest itt egy kötelező átvételre vonatkozó mérlegkőről van szó, ami teljesen elkülöníthető a piaci rendszerű működéstől. Együtt van jelent az általános érdekű megújuló forrásokat érintő támogatás és a helyi érdekekhez tartozó kapcsolt termelés. Ez utóbbi egy másik piachoz, a helyi hő piacához kapcsolódik, ezért külföldön másként kezelik őket, mint mi.

A KÁT-rendszerben átvett villamos energia részaránya a teljes magyar nettó villamosenergia-termelésből elég sok, még nyáron is 15% körül van, amikor a hőigény nem jellemző.

Az a KÁT-rendszer meglehetősen rugalmatlan, sok megkötést jelent az ellátás piaci rendszerében, és nem csak a villany árának a növekedését jelenti. Most már minden mérlegkört érinti ez a támogatás, amelynek kiszámíthatósága a kevés tapasztalat alapján erősen vitatható. A MAVIR átveszi a kötelezőket, és kiosztja a mérlegkörök között azok súlya arányában. Ez erősen érintheti a termelői (nagykereskedelmi) piacot, és jelentős hatása lehet a piaci versenyre. Különösen az ún. együttes termelésnél nagyon nehéz a szétválasztás, hiszen minden kondenzációs egységből – még a paksi turbinákból is – lehet hőt kiadni kapcsolt termeléssel, és minden erőmű kazánjában vagy egységeiben felhasználhatók részlegesen megújuló források is.

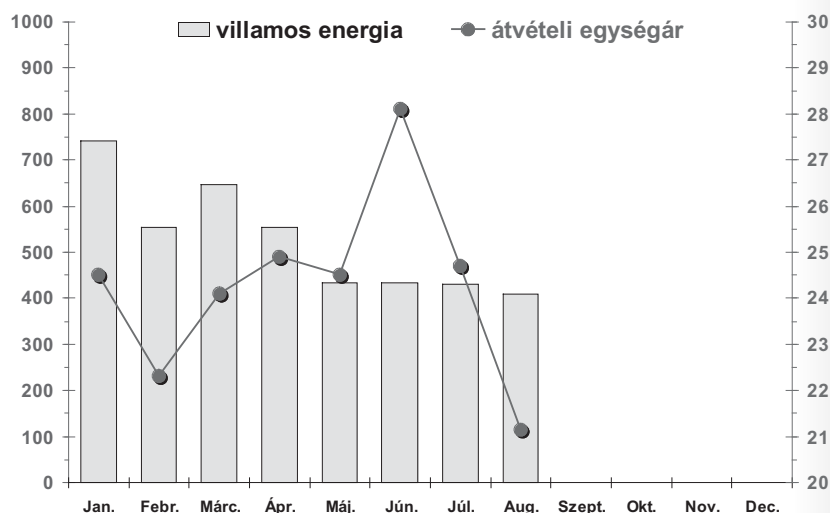
A kötelező átvételi mennyiség részaránya

Forrás: MAVIR Zrt.

A másik hátránya a támogatásoknak, hogy csökkenti a rugalmasságot, korlátozza a nagykereskedelmi és a tartalékpiacon szabad működését. Mivel még nem alakultak ki nyilvános piaci árak – tőzsde hiányában – a nagykereskedelmi piacon, így nem is nagyon lehet értékelni, hogy a támogatások nagysága milyen mértékben terheli a fogyasztókat, milyen mértékben rontja a hazai ipar nemzetközi gazdasági versenyképességét. Természetesen a kötelező átvételek egységárai is változnak hónapról hónapra, nem csak a mennyiségek.

A kötelező átvételi mennyiség és ár alakulása

Forrás: MAVIR Zrt.

Mindezek alapján megállapítható, hogy gyakorlatilag annál kedvezőbb lehet a piaci verseny a hazai villamosenergia-ellátásban is, minél kisebb a támogatott átvételek aránya. Hosszabb távon mindenképpen csökkenteni kell a támogatást, majd a húszas évek végéig meg is kell szüntetni.

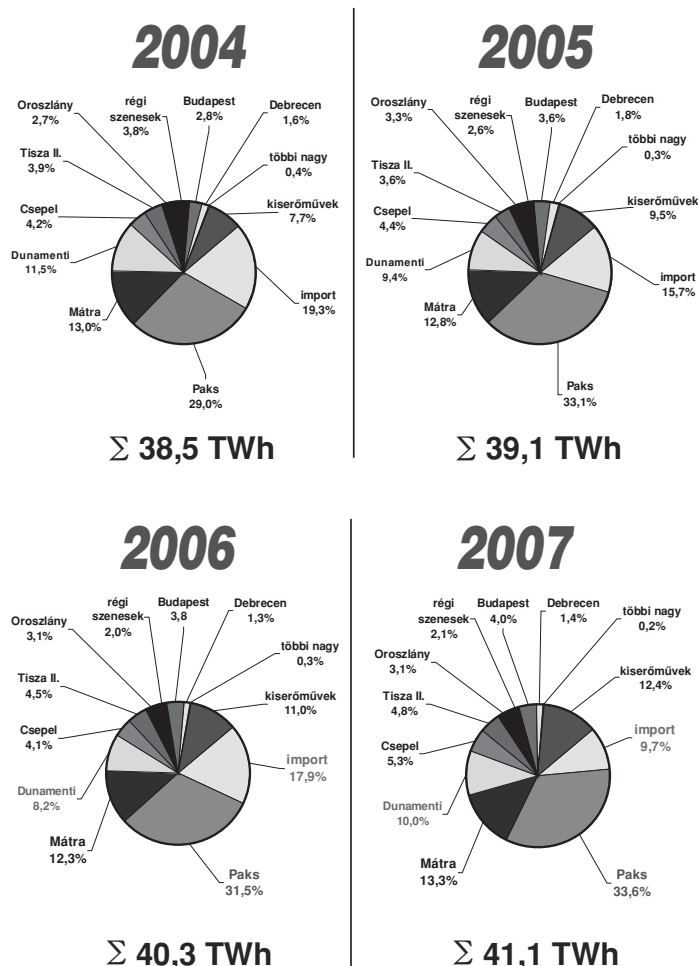
A magyar támogatási szabályozás nem veszi figyelembe azt, hogy a megújuló energiával működő egységek bekerülési költsége az idő folyamán mérséklődik, a azt sem, hogy hatékonyságuk javul.

A piacnyitás teljessé válásakor – 2008. január 1. – nem segítették, hanem inkább csökkentették a verseny kiterjedését azáltal, hogy több termelőt vontak be a támogatási rendszerbe.

3.7. AZ ENERGETIKAI JELLEMZŐK ALAKULÁSA

Az első fontos energetikai jellemző a hálózatra adott villamos energia mennyisége és eloszlása a termelők (erőművek) között. Az elmúlt évek adataiból jól kivehetők a változások

A forrásoldali nettó villamos energia összetétele

Forrás: MAVIR Zrt.

A legnagyobb termelő természetesen a Paksi Atomerőmű maradt a közel egyharmados részaránnyal. A második legnagyobb a Mátrai Erőmű 13% körüli termelési hányaddal. Ez a két nagy kihasználású alaperőmű adja a bruttó hazai villamosenergia-fogyasztásnak közel a felét. Ha csak a termelést néznénk, az importot nem, akkor a hazai termelésnek az atomerőmű a 37%-át, a ligniterőmű a 15%-át tenné ki, tehát a hazai termelésnek már bőven több mint a felét adná ez a két nagyerőmű. Ha hozzávesszük még a hazai szénrel működő Oroszlányi Erőmű több mint 3%-át (import nélkül számítva 3,5%-át), sőt a régebbi, öregebb szénerőművek 2%-os részarányát, akkor nyilvánvaló, hogy a hasadóanyaggal és a – többnyire hazai – szilárd energiahordozóval üzemelő erőművek többségben vannak a magyarországi villamosenergia-ellátás forrásoldalán még az importtal együtt is.

Ez a helyzet a piacnyitás óta csak abban változott, hogy az importszaldó közel a felére csökkent, így a hazai termelés aránya lényegesen megnőtt. Ez gyakorlatilag minden nagyerőműre vonatkozatható.

Hangsúlyozni kell, hogy a paksi és az oroszlányi termelésben az állami MVM érdekeltsége szinte 100%-os, míg a ligniterőműben és a Duna-menti Erőműben 25-25%-os. A hazai erőműves termelésben tehát az MVM Csoporthoz tartozó erőművek együttesen több mint 50%-ban részesednek.

A nagy szénhidrogén-tüzelésű erőművek két csoportra oszthatók: a régebbi, olajtüzelésre méretezettek (Dunamenti, Tisza), és az újabbak, a gázturbinások, a hőt is szolgáltatók (Csepel, Budapest, Debrecen).

A legnagyobb, hagyományos technikájú hőerőművünk, a mintegy negyvenéves Dunamenti Erőmű 10% körül teljesít (részben gázturbinákkal is), és a tiszai társával eléri a 15%-ot. Ezek az erőművek azonban főleg menetrendtartó szerepre korlátozódnak, hiszen együttes villamos teljesítőképességük átlagos kihasználása csak 25% körül van, míg az összes forrásoldali kapacitásnak az évi kihasználása – a nemzetközi gyakorlatnak megfelelően – mintegy 50%.

A gázturbinás, összetett körfolyamú nagyerőművek termelési aránya együtt is 10% körül marad. Ezek az erőművek jelentős szerepet játszanak a hőszolgáltatásban is, kapcsolt termelésük révén hatásfokuk igen jó, de szerepük – a csepeli megoldáson kívül – főleg a fűtési idényre korlátozódik, bár hűtési lehetőség mindenütt van.

Külön ki kell térni a kiserőművek (BT<50 MW) szerepére, hiszen részarányuk a bruttó villamosenergia-fogyasztásból (a nettó termelés és az importszaldo összegéből) négy év alatt 8% alatti részarányról 12% fölé növekedett. Bár a részarány önmagában még így sem nagy, a növekedés mértéke a jelentős. Ennek elsősorban a piacnyitással kapcsolatban megjelent támogatások lehetnek az okai. A versenyre épülő ellátásban a versenykockázatot nem vállaló, államilag támogatott termelések mindig előnyösebbnek látszanak. A kiserőművek többsége ma már gázmotoros megoldású (közel 350 ilyen egység van ma hazánkban mintegy 550 MW villamos teljesítőképességgel), de ez a decentralizált termelés is elsősorban a helyi hőszolgáltatáshoz kötődik, így a szerepe nem lehet jelentős a piaci termelői versenyben. A megújuló forrásokkal működő erőművek teljesítőképessége és termelése ma még kicsi, nem túl jelentős, és ezek szerepe sem kedvező a termelő verseny kibontakoztatásában.

A piacnyitás óta lényegében csak a kiserőművek területén van jelentős változás, de ezt nem a piacnyitás okozta, hanem a „kiharcolt” támogatási rendszer, éppen a piac korlátozása.

A következő fontosabb energetikai jellemző a forrásoldalon felhasznált primer energiahordozókra, annak összetételére vonatkozik. Itt is az elmúlt négy évet lehet kiemelni. Az iparágban az energiaátalakításnak ma természetesen nem csak villamos energia a végterméke, hanem a hő is (sőt, egy erőműnél préslevegő-ellátás is van).

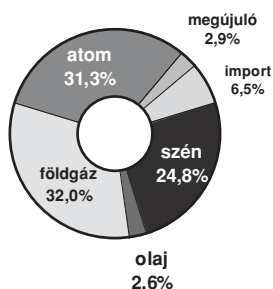
A hasadóanyag (atom) részaránya domináns maradt, de ez főleg az egyezményes energiaátalakítási hatásfok viszonylag kis értéke (33%) miatt van. Az import (100%-os „hatásfokkal” figyelembe véve) szerepének mérséklése okozza főleg azt, hogy a piacnyitás óta megnőtt a hasadóanyag részaránya.

Kicsit növekedett (32%-ról 35% közelébe) a földgáz részaránya. Ez egyrészt a kapcsolt termelések terjedésének (gázmotorok) is a következménye, hiszen szinte a teljes hazai kapcsolt termelés földgáz-alapúnak mondható. Figyelembe kell venni azt is, hogy az erőműves földgázfelhasználás aránya jóval kisebb, mint az országos primerenergia-ellátás mérlegében a földgáz részaránya (45%). A politikailag támogatott földgázfelhasználás színtere nem a villamosenergia-ipar, hanem elsősorban a lakosság. A földgáz egyéb, elsősorban környezetvédelmi és beruházási előnyei terjed az iparágban – az említett kötelező átvételes, piacidegen támogatásokon kívül. A tervezett új nagyerőművek is földgáz alapúak.

A forrásoldali primerenergia-felhasználás

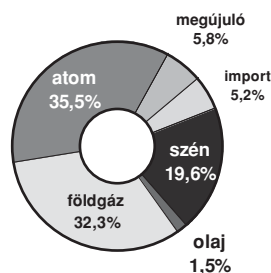
Átalakításra: villamos energiára, hőre és egyéb energiára

2004

Σ 415,7 PJ

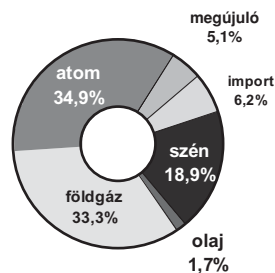
2005

Σ 424,4 PJ

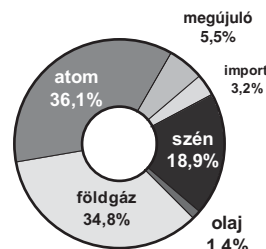
Átalakításra: villamos energiára, hőre és egyéb energiára

2006

Σ 420,6 PJ

2007

Σ 444,5 PJ

Forrás: MAVIR Zrt.

Szembetűnő a szén részarányának a mérséklése négy év alatt: a közel 25%-os arányról 19% alá – csökkenő importarány mellett. Ennek érthető okai vannak, hiszen a régi szénművek nem versenyképesek a piacon, és még a szén támogatása sem jelent olyan előnyt, amely ellensúlyozni tudná a környezetvédelmi hátrányokat. A szén-dioxid kibocsátás kereskedelme sem előnyös a szén további terjedésére. A hazai szénnek vagy az importálható feketeszennek pedig nagy szerepe lehet az ország földgáz-függőségének mérséklésében. Természetesen hosszú távon a szilárd energiahordozó csak a villamosenergia-iparban lehet versenyképes, más területeken aligha (a kohászatot kivéve).

Az olaj, a folyékony energiahordozó részaránya az iparágban továbbra is igen kicsi, és ez az arány a piacnyitás óta is csökkent (a közel 3%-ról 1-1,5% közelébe). Ez a tüzelőanyag ma már nem erőműves primer energiahordozó, mint a múlt század második felében – az olajválságokig.

A megújuló energiahordozók aránya kicsi maradt, bár a növekedés itt is jelentős (négy év alatt 3%-nál kisebb értékről 5% fölé). A támogatásoknak ebben a trendben is meghatározó szerepe volt.

A teljesebb tájékoztatáshoz ki kell emelni azt is, hogy ezt a primerenergia-felhasználást miként lehet a három energetikai termékre felosztani. Íme:

Év	2004	2005	2006	2007
Villamos energia	74,1%	74,7%	74,8%	75,8%
Hő	25,1%	24,5%	24,5%	23,5%
Egyéb	0,8%	0,8%	0,7%	0,7%

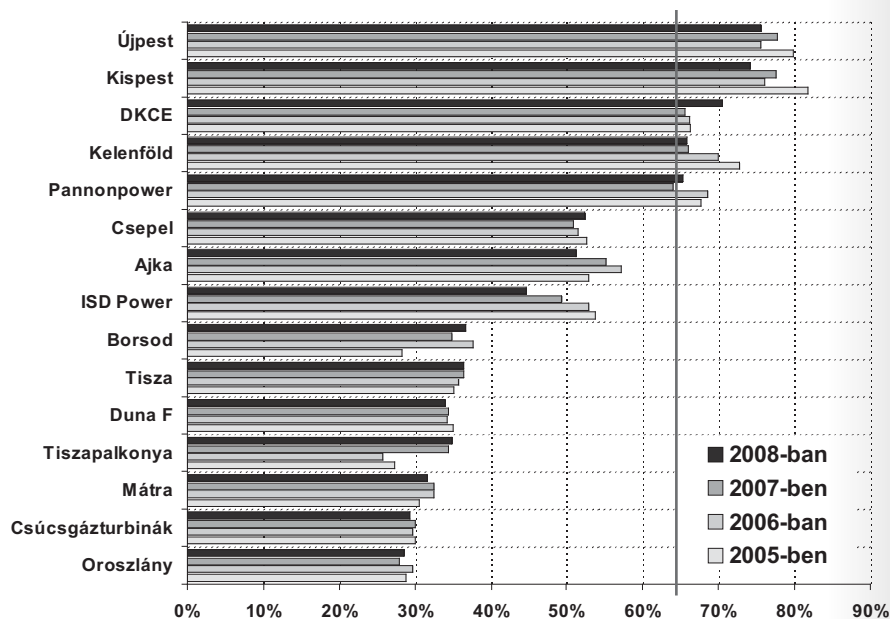
Mindez azt jelenti, hogy az átalakított – „termelt” – energia mintegy ¾-ed része villamos energia, egynegyed pedig hő volt (elhanyagolva az 1%-ot sem elérő mechanikai energiát).

Bár négy év adataiból végleges következtetést nem lehet levonni, az mégis nyilvánvaló, hogy a villamosenergia-termelés jobban növekszik az iparági hőkiadásnál, de ez nem a piacnyitás eredménye, inkább az enyhébb teleké. A támogatások hatására a sok új kapcsolt termelés révén bekapcsolódott hőellátás (pl. Óbuda) ellenére nem várható a hőtermelés növekedése. A piaci változások hatására idén megszűnt például a legnagyobb távhőellátás a Dunai Finomító és az erőmű között, így még a kapcsolt termelés is mérséklődni fog. A szabad piacra került a Duna menti Erőműben a G1+C6 kombinációval kialakított, jó hatásfokú, összetett körfolyamatú erőmű, de már nem 80%-os, hanem ennek csak mintegy fele akkor hatásfokkal. Ma még ez a kombináció nem termel, bár ez a kondenzációs energiaátalakítás sokkal kedvezőbb lenne, mint a 34%-os termelés az erőmű régebbi gépegységeinél.

Végül az energetikai képnél ki kell térni a hatásfokok változásaira is, hiszen az energetikai hatékonyság egyik mutatója éppen az energiaátalakítás hatásfoka. Kiemelhetők a nagyobb erőművek.

A kondenzációs termelés hatásfoka itt jól elkülönül a kapcsolt termelések nagy, 65%-ot meghaladó hatásfokától. Ezek a hatásfokok nem nagyon változtak a piacnyitás óta, de az adott technológia miatt erre nem is lehetett számítani. Nagyon fontos, hogy itt a kétféle energetikai termék együttesére vonatkoztatott hatásfokról van szó, tehát nem csak a villamos energiáról. Hő kiadásával egyébként nagyon jól növelhető ez a hatásfok. Az idei értékek még csak az első fél évre vonatkoznak. A Paksi Atomerőmű nemzetközileg megállapított, egyezményes hatásfoka a termelt villamos energiára mindig 33%, de ez nem jellemző szám az atomerőmű jóságára, és nem is változik.

Az erőművek energiaátalakítási hatásfokai

Forrás: MAVIR Zrt.

Külön ki lehet emelni a nagy- és kiserőművek hatásfokait, valamint a hazai erőművek összesített, átlagos energiaátalakítási hatásfokát:

Év	2004	2005	2006	2007
Nagyerőművek	37,7%	38,2%	38,3%	37,7%
Kiserőművek	63,3%	60,4%	62,9%	64,1%
Hazai erőművek	41,0%	41,3%	42,1%	41,6%

A kapcsolt termelés elsősorban a kiserőművek hatásfokában jelentkezik, míg a nagyerőművek többsége kondenzációs villamos energiát termel. A „piacidegen” támogatás a kapcsolt termelésnél jelent energetikai javulást. Elvben a megújuló támogatása is hatásfokjavulással járna, de nálunk e téren egyelőre a régi hőerőművek biomassza-tüzelése a meghatározó, ezért nincs hatásfokjavulás.

4. AZ ÁRALAKULÁSOK KÉRDÉSEI

4.1. ÁRALAKULÁS, ÁRSZABÁLYOZÁS A LIBERALIZÁCIÓS FOLYAMATBAN

A tudományos és a gyakorlati érvelés szerint is az energiapiacok liberalizációja az energiaszektor hatékonyságát és a gazdaság versenyképességét egyszerre javítja. A verseny általában kedvez az árak alakulásának is, hiszen – elvben – kikényszeríti a racionális gazdálkodást a piac szereplőinél. Az EU első két energiacsomagja (1991-ben és 1994-ben) megnyitotta a villamosenergia- és a gázpiacot, de az EU Versenyjogi Bizottság sektortanulmánya⁵ rávilágított arra, hogy a liberalizáció addigi szintje, a létező szabályok nem elegendőek a verseny teljes kibontakozásához. A Bizottság mellett az EU egyes intézményei, nemzetközi szakmai szervezetek is hangsúlyozták, hogy az elért szabályozás nem eredményezte a valódi verseny kibontakozását, így az áralakulásnál egyértelmű a költségek más szektorokra való továbbhárítása, miközben a hatékonyság nem javult a szektorban, s a profitráták viszont magasak. Főképp a szakmai érdekképviseleti szervezetek (vegyipari, fémipari) hangsúlyozták, hogy az európai villamos energia árak a jelentős piaci súlyú szervezetek erejét tükrözik, s nem a valódi költség- és árviszonyokat, s a magas európai villamosenergia-árak az exportáló energiaigényes szektorokat súlyos versenyhátrányba hozza más régiók termelőivel szemben.

Bár az EU Bizottság sektortanulmánya arra is rámutatott, hogy azokban az országokban, ahol a teljes liberalizáció megvalósult, ott is csak időleges volt az árak mérséklődése, s ez is főképp világszerte folyamatokra volt visszavezethető (pl. 1990-1994 között az Egyesült Királyságban). Emellett adatokat, információkat közöltek arról, hogy a szektorban a nagykereskedelmi árak több ország esetében nem az alapvető tüzelőanyagok áralakulását követte, elismerve, hogy más tényezők is befolyásolják az áralakulást.

A liberalizáció folyamata tehát nem eredményez automatikusan árcsökkenést, hanem az árak vonatkozásában annyi előny származik egy versenyhelyzetben levő szektorból, hogy az ár-emelés lehetősége korlátozott, mert a szereplők a **működő verseny és piac által** korlátozott ár-emelési képességgel rendelkeznek. Európában a verseny lehetősége a villamosenergia-piacon korlátozott egyrészt az országok közötti összeköttetések szűkös volta miatt, illetve amiatt is, hogy az országhatárokon belül, főleg kis országok esetében a piaci szereplők száma igen csekély és egy-egy országon belül is általában jelen van legalább egy hangsúlyos szereplő, így pl. Csehországban a CEZ, Olaszországban az ENEL, Belgiumban az Electrabel, vagy Magyarországon az MVM. Természetesen reálisan kell látni, hogy még a leginkább versenyhelyzetű villamosenergia-szektorral rendelkező Angliában, vagy Hollandiában is a piacon megjelennek jelentős piaci hatalommal rendelkező szereplők, amelyek korlátozzák a versenyt.

A természetes monopóliumokkal jellemezhető piacokon szükséges a működésnek speciális törvények által történő befolyásolása, valamint szükség van egy hatóságra, amely a szabályoknak megfelelő „viselkedést” támogatja és ellenőrzi. A hatóság elemzései a piaci egészét érinti, elsődleges célja annak megvizsgálása, hogy a piacon van-e jelentős piaci erővel rendelkező szereplő és ez a szereplő visszaélt-e erőfölényével. A természetes monopóliumok szabályozása során az árszabályozás területén a gyakorlat több módszert alkalmazott, amelyek közül az ársapka-szabályozás szolgálta leghatékonyabban a monopóliumok szerepének korlátozását és a piaci viszonyok elterjedését.⁶ Az ársapka a szolgáltatások árának emelését korlátozza, a ható-

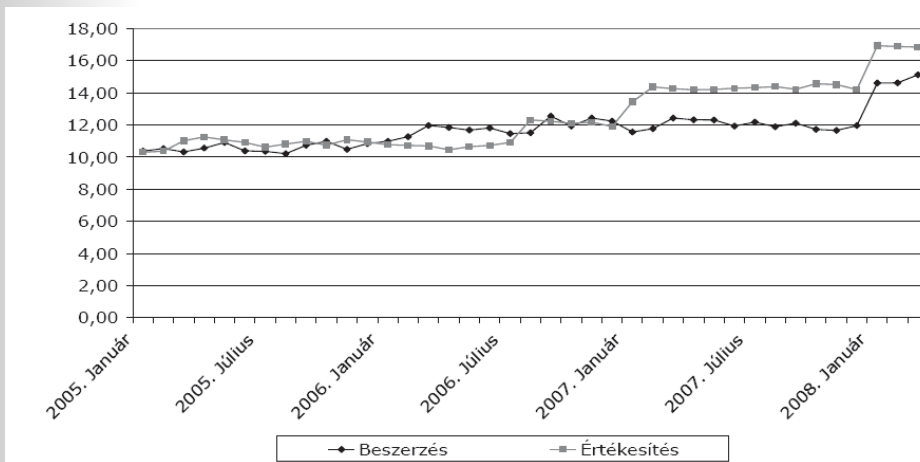
⁵ DG Competition Report on Energy Sector Inquiry, Final Report 10 January 2007.

⁶ Kiss Ferenc László: Bevezetés a szabályozás gazdaságtanába. Verseny és szabályozás. MTA Közgazdaságtudományi Intézet 2008. 55. oldal

ság egy maximális százalékos változást határoz meg az árszínvonal-emelkedés mértékére. Ezzel az eszközzel a magyarországi árszabályozási-árellenőrzési jogkörrel rendelkező hatóságok eléggé intenzíven éltek, nem csak az energiaszolgáltatások, hanem pl. a távközlési szolgáltatások területén is.

A hatóságnak lehetősége van ilyen típusú eszköz alkalmazására, ha vizsgálataiból kiderült, hogy valamely szereplő jelentős piaci erőfölényével visszaélve túlzott mértékű áremelést hajtott végre. Ilyen határozat született az igen „fiatal”, liberalizált magyar villamosenergia-piac legfontosabb szereplőjével, az MVM-mel szemben.⁷ A határozat indoklási részében bemutatásra került, hogy az MVM Trade Zrt. 2007-től kezdve jelentős piaci előnyre tett szert a kiskereskedelmi és a ki-egyenlítő energia piacán, értékesítési árai jelentősen meghaladták beszerzési árait, s ezt az áremelkedést az importáló kereskedők is érvényesítették:

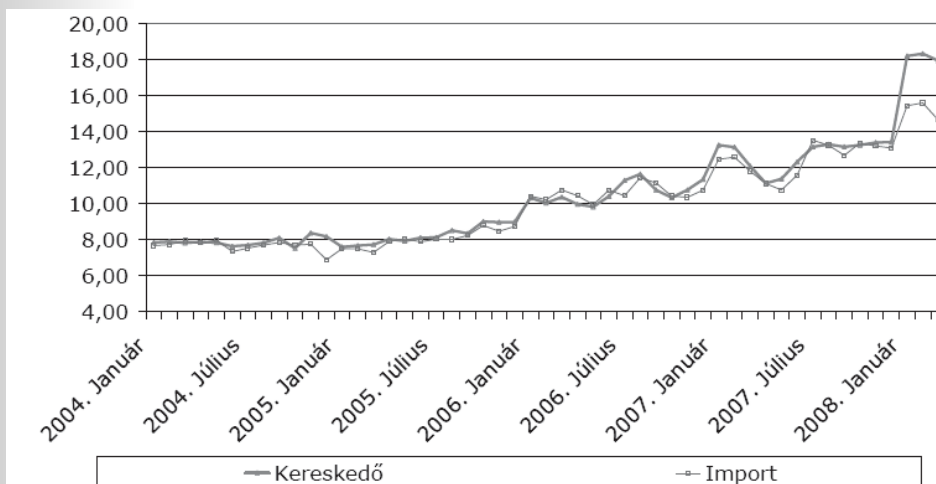
Az MVM beszerzési és értékesítési árainak alakulása

Forrás: MEH 739/2008. sz. határozat 35. oldal

Az áremelkedések mértéke – a határozat szerint – meghaladta az összehasonlításhoz vett német OTC (nem tőzsdéi kereskedés) villamosenergia-piacon az áremelkedések mértékét.

A kereskedők import beszerzéseinek és kereskedői értékesítésének átlagára

Forrás: MEH 739/2008. sz. határozat 35. oldal

⁷ A Magyar Energia Hivatal 739/2008 sz. határozata

A határozat az árak szabályozására vonatkozó része egyrészt meghatározta, hogy 2008-ban az egyetemes szolgáltatás részére értékesített villamos energia ára nem haladhatja meg a

$$A_{2008} = 15,96 \times (1 + 0,25 \times FG/4), \text{ Ft/kWh}$$

szintet, ahol a FG az októberben érvényes földgáz átlagos árváltozási mérték. A 2009-re vonatkozó árkorlát a:

$$A_{2009.01.01} = 16,5 \times (1 + FG_1/4) \times (1 + FG_2/4), \text{ Ft/kWh}$$

képlettel meghatározott, ahol a FG1 a 2008. októberi, a FG2 a 2009. januári földgáz tarifa emelkedése a nagyfogyasztói körben.

Ezen túlmenően a 2009-re vonatkozó összes értékesítései tekintetében az MVM Trade Zrt. biztosítani köteles, hogy értékesítéseinek súlyozott átlagára ne haladja meg az „European Energy Exchange-en (EEX) 2008. január 1-től 2008. június 30-ig a 2009. év egészére kötött zsinór (Phelix Baseload Year Futures) és csúcs (Phelix Peakload Year Futures) ügyletek súlyozott átlagárát. Az átlagár számítása során a fenti termékekre a vonatkozó időszakban kötött ügyletek forintban kifejezett árát az ügylet napján érvényes, MNB hivatalos euró devizaárfolyamaival számolva, a megkötött ügyletben szereplő mennyiséggel súlyozva, 70%-30%-os zsinór-csúcs arány alkalmazásával kell figyelembe venni.”⁸

A határozat – az energiahordozók árának július óta történő csökkenésének ismeretében – tulajdonképpen igen kedvező lehetőséget biztosított az MVM számára a jövő évi áremelési korlátját tekintve, hiszen 2008 január-június között az EEX-en a 2009. évre vonatkozó határidős ár több mint 30%-kal emelkedett. Természetesen a forint első félévi erősödése ezt az árnövekedést tompítja.

Zsinór árak 2009-re az EEX-en

Forrás: www.eex.com

Az árfolyam és a tőzsdei villamosenergia-árak változása

	Forint-euró árfolyam havi átlag	Zsinór árak átlaga, euró/MWh	Zsinór árak átlaga, Ft/MWh	Csúcs árak átlaga, euró/MWh	Csúcs árak átlaga, Ft/MWh
2008. január	255,98	61,2	15666	86,5	22142,3
2008. június	242,58	80,4	19503	114,6	27799,7
Százalékos változás	94,8	131,4	124,5	132,5	125,6

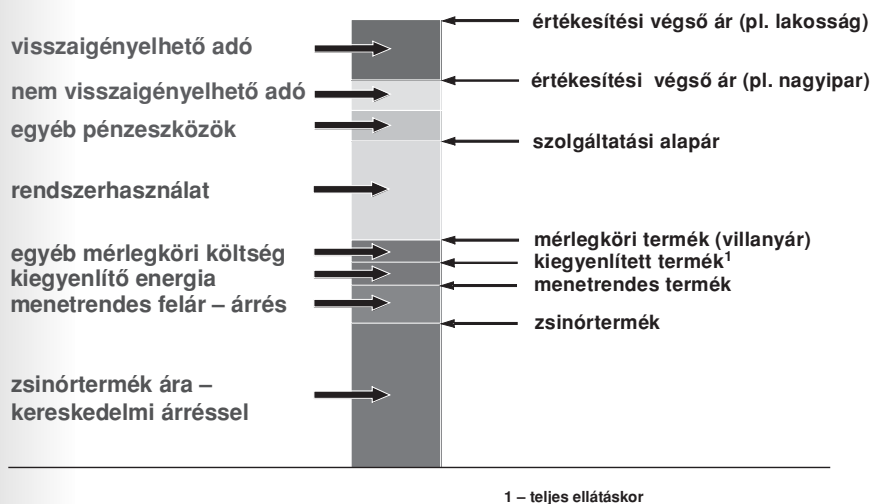
Forrás: EEX, MNB

⁸ A Magyar Energia Hivatal 739/2008 sz. határozata, 3. oldal

A fenti adatok alapján 2009-re vonatkozóan az MVM Trade Zrt. értékesítései során az értékesítés árszínvonala legfeljebb 24,8%-kal emelkedhet.

A versenypiacra való áttéréssel módosult a villamos energia árak szerkezete is. Számos eleme a piaci szereplők, a támogatások miatt kötelező és központilag meghatározott, míg más elemei a piaci viszonyok által meghatározottak. Ismerni kell természetesen a villamos energia végső értékesítési árainak szerkezetét, amelyet most már részletesen a kiadott lakossági számlákon is feltüntetnek. Itt csak az általános vázlatot érdemes megsejtelni.

A villamosenergia-értékesítés általános árképzése

Forrás: MEH

Az ábrából látható, hogy a piacnyitás után a fogyasztók érdekeltségét a részletek bemutatásával is szolgálni kell, különben nem lehetne megfelelő ösztönzést és ismeretet adni minden vásárlónak a legkedvezőbb ajánlatot tevő kiválasztására, magyarul a piac lényegére, a szabad értékesítő megválasztásra. A lakosság részére kiadott számlák is tartalmazzák a különböző díjjeleket, azonban a számlák tartalma a lakossági fogyasztók többsége számára nem értelmezhető, sőt jelen formájában inkább zavaró.

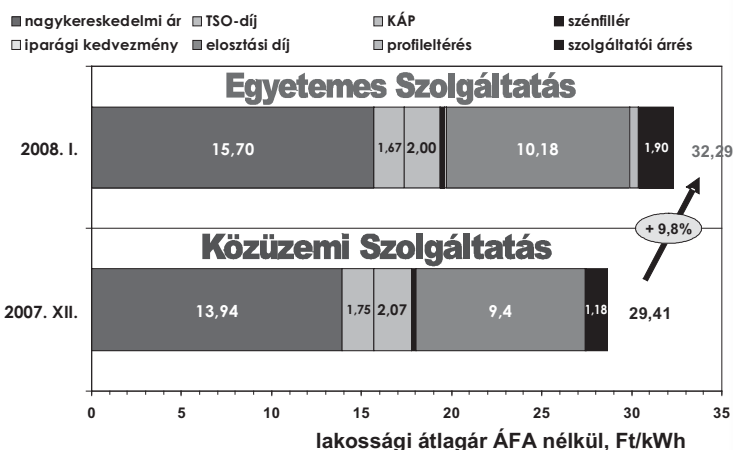
Természetesen egyelőre a kiskereskedőket, a lakosságot „védik” a versenytől, és ezért – feltehetően huzamosabb ideig – kialakították részükre az egyetemes szolgáltatás rendszerét (fenntartva tehát a régi közüzemi szolgáltatás gyakorlatát). Itt politika indokokkal például korlátozni lehet (pl. <10%-ra) az árnövekedést. Jól mutatja ezt az idén, év elején bevezetett változás.

A következő ábrán látható, hogy idén januárban a nagykereskedelmi ár csak 15,7 Ft/kWh volt, és ez – a MEH határozatban jelzett összefüggés alapján – egy éven belül 16,5 Ft/kWh-ra (alig több mint 5%-kal) emelkedhet csak, s majd a földgázár függvényében tovább változhat.

Természetesen ez még ÁFA nélkül is kevesebb, mint a fele a végső értékesítési (eladási) áraknak, hiszen nagyon sok egyéb tétel is van még. Például a rendszer irányításához és a villamos energia szállításához – átviteléhez és elosztásához – tartozó többletek, a különféle energetikai támogatások többletei és természetesen a „szolgáltatói” árrés.

A lakosság villamosenergia-ár változásai

Az árelemek és a változások 2007 decemberétől 2008 januárjáig

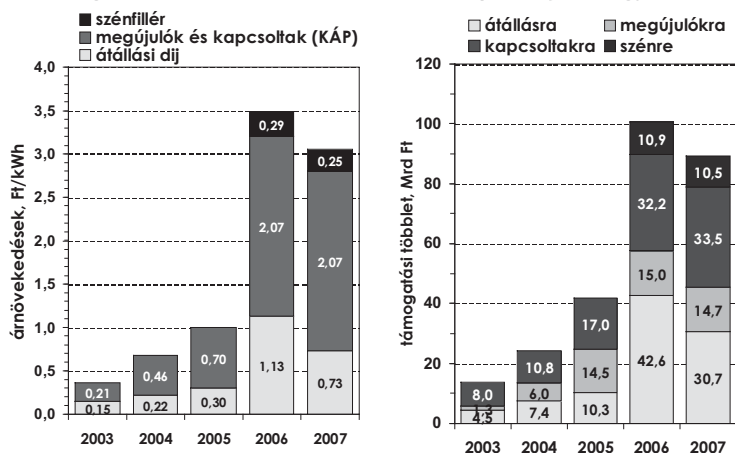

Forrás: Magyar Energia Hivatal, 2008

Nem lehet mindegyikre kitérni, de a különféle támogatások hatását azért célszerű megismerni. Ezek ugyanis a piacnyitás kezdete, 2003 óta jelentősen megnövekedtek. Különösen 2006-ig volt jelentős a növekedés, főleg a kötelező átvétel, a KÁP miatt, tehát a megújuló források és még inkább a kapcsolt termelések növekvő támogatásai miatt. Nem volt elhanyagolható az elmúlt két évben a szénfillér sem.

A támogatások terhei a villamos ellátásban

A támogatások (ösztönzések) miatt az árakba beépített díj és az együttes terhe

Forrás: Magyar Energia Hivatal, 2008.

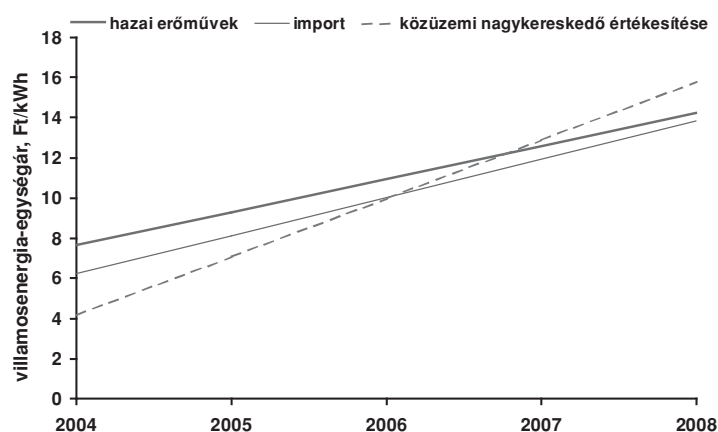
A támogatások vagy azon jelentős tételei idén is megmaradtak, de egyelőre nem adható jelzés a hatásukról. Feltehetően a jövőben sem csökken a támogatási terhe, de ezt mégsem lehet „nemzetgazdasági” teherként nevezni, hiszen a támogatásokra éppen azok társadalmi hasznossága miatt van szükség.

Ilyen vagy ehhez hasonló támogatások azokban az országokban is vannak, ahol már egy évtizede 100%-ig megnyílt a piac.

A nagykereskedelmi áraknál kiemelhető az erőművek eredő termelői árának és az importnak a beszerzési ára, továbbá a nagykereskedelem értékesítési árának az alakulása. Az idő függvényében mindezek erősen ingadozó értékek, amelyekre azonban regressziós egyenesek fektethetők annak érdekében, hogy az irányzatok követhető legyenek.

A nagykereskedelmi beszerzés átlagos árai

Az időbeni változásokat közelítő regressziós egyenesekkel – az évek elején

Forrás: Magyar Energia Hivatal, 2008. június 30.

Az erőművek átlagos termelői árai növekedtek viszonylag legkevésbé az elmúlt négy évben.

Az import villamos energia beszerzési árai valamivel gyorsabban növekedtek, mint a hazai erőművek termelői árai, de ez csak az irányzatra vonatkozik, melyben a 2007. évi változások dominánsak. Az abszolút érték átlaga kisebb volt a hazai termelői áraknál.

A közüzemi nagykereskedő értékesítési árának növekedési üteme volt a leggyorsabb, és az meghaladta a szabadpiaci beszerzések – például a német OTC-piac – átlagos árának növekedési ütemét. Abszolút értékben a közüzemi értékesítés árai egészen 2006-ig alatta maradtak a nagykereskedelmi értékesítési árak, újabban azonban már jelentősen meghaladja azt.

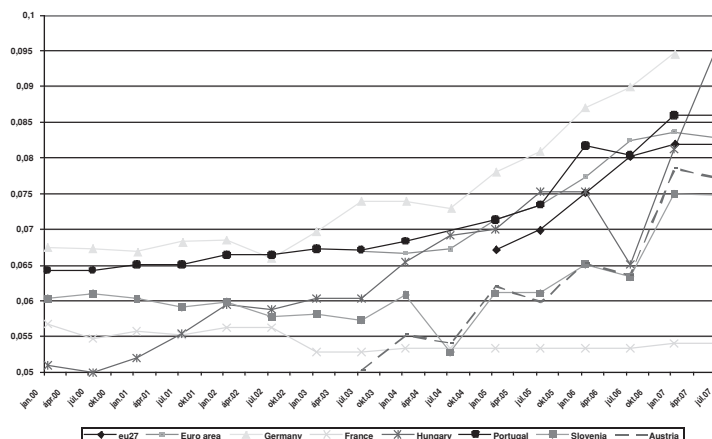
4.2. MAGYARORSZÁGI VILLAMOSENERGIA-ÁRAK NEMZETKÖZI ÖSSZEHOSONLÍTÁSBAN

Statisztikai adatok is azt igazolják, hogy a hazai villamosenergia-árak gyorsabban emelkedtek az elmúlt években, mint a régiós, illetve az európai átlag. Az EUROSTAT a közelmúltban változtatta meg az energiaárak gyűjtésére vonatkozó statisztikai rendszert, ezért összehasonlítható adatok 2007-ig állnak rendelkezésre, majd 2007-2008-ra az új adatokat is elkezdték szolgáltatni a tagállamok.

Az alábbiakban bemutatjuk az EU átlagos, illetve a nagy tagországok, valamint a magyarországi, nem lakossági villamos energia árainak változását egy átlagos méretű ipari fogyasztóra számítva. Kimutatható, hogy a hazai árak az euróövezeti átlaghoz igazodtak, miközben a francia, osztrák, illetve a szlovén árak tartósan és jellemzően alacsonyok maradtak. A 2006. júliusi magyar adatoknál nyilvánvalóan a különlegesen gyenge árfolyam miatt került olyan alacsonyra a magyar adat, s ettől az időszaktól kezdve a hazai árak már a csúcs, a német árakat közelítették.

Közgazdasági oldalról vizsgálva a különböző ütemű áremelkedést költség oldalról számos tényező befolyásolja, amelyek közül az egyik legfontosabb a tüzelőanyag költség, illetve az utóbbi időben már a CO₂ ár is. Másik oldalról a piaci viszonyok, nevezetesen a jelentős piaci erővel rendelkező szereplők viselkedése határozza meg az árakat. Itt is két csoportra bonthatjuk a szereplőket, míg Németországban nagy magáncégek uralják a piacot, addig Franciaországban és Szlovéniában az állami tulajdonú cégek képviselik a meghatározó erőt.

Az átlagos ipari fogyasztók villamosenergia-árai EU, Magyarország és a fejlettebb államok (euró/kWh, adók nélkül)

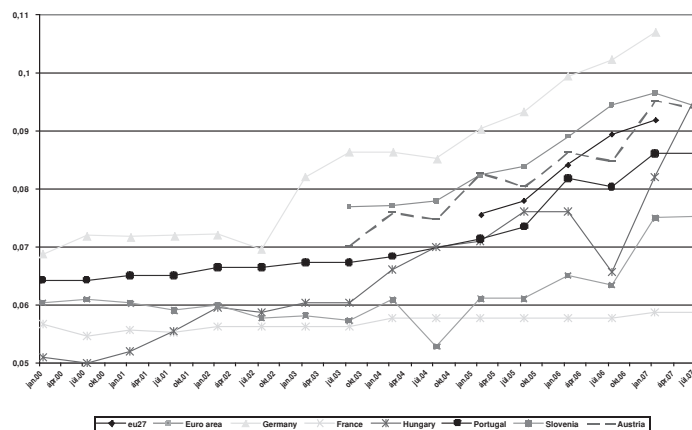

Forrás: EUROSTAT

A magyar árak az erőművi tüzelőanyag szerkezet alapján leginkább az euróövezeti átlaghoz, esetleg Portugáliához, illetve Németországhoz hasonlítható, bár nálunk sokkal jelentősebb a földgáz felhasználása új, hatékony erőművekben, s a szén szerepe jóval mérsékeltebb. Költség oldalról tehát bizonyos mértékig igazolható az, hogy nem az atomenergia, illetve a vízenergia szinte változatlan árához igazodtak a hazai árak, de nyilvánvalóan túlzás, hogy az árnövekedés üteme 2006-tól jelentősen meghaladja a hasonlítható országokban bekövetkezett áremelkedést

A fenti áralakulás természetesen igen kedvezőtlenül hat Magyarország versenyképességére. Természetesen az adókkal terhelt ár (áfa nélküli) vizsgálata szükséges ahhoz, hogy igazán bemutassuk a versenyképességre gyakorolt hatásokat, de ha figyelembe vesszük azt, hogy a klímaenergia csomag kapcsán hazánkban is jobban kell majd ösztönözni az energiatakarékosságot és a klímavédelmet, ekkor az energiaadók szerepe jóval nagyobb lehet, mint jelenleg. Az energiaadókkal megnövelt ár esetében a hazai áralakulás elmaradt az euróövezeti átlagtól, de a különbséget „sikertelen ledolgozni” 2007-től kezdve. Itt a villamos energia ára növekedett meg jelentősen, mivel az energiaadók területén nem történt jelentős változás. 2007 második felére, adókkal, és adók nélkül is a legmagasabb árat jelentő országok közé kerültünk.

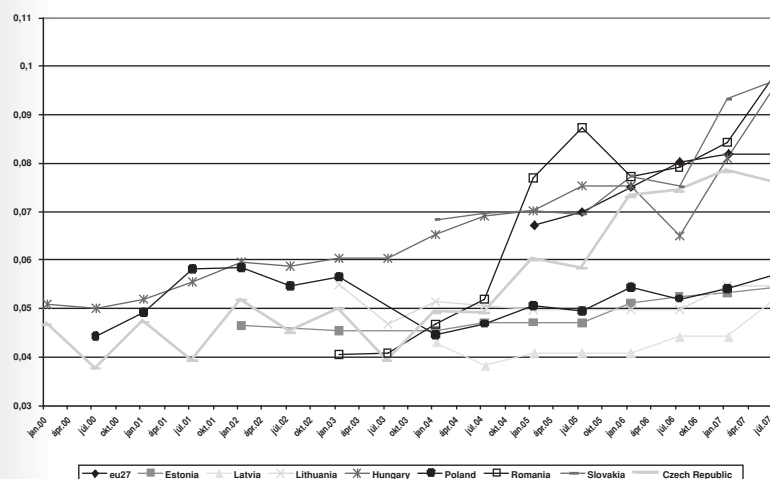
Az átlagos ipari fogyasztók villamosenergia-árai EU, Magyarország és a fejlettebb államok (euró/kWh, adókkal, áfa nélkül)

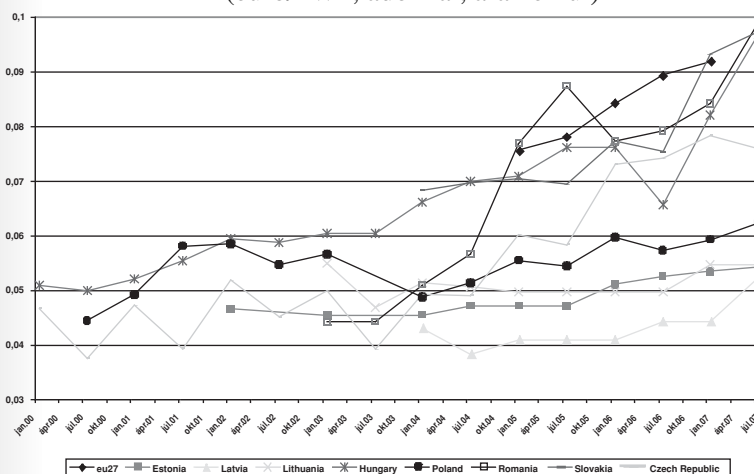
Forrás: EUROSTAT

Az elmúlt évek villamosenergia-ár változásai az új tagállamok körében is kétféle módon jelentkezett. Az új tagállamoknál két csoport alakul ki: az egyik, a balti államok + Lengyelország csoportja, amelyre lassan növekvő, európai szinten igen szerény árú villamos energia a jellemző. A másik csoport a közép-kelet-európai országokat tartalmazza, amelyeknél az áremelkedés rohamos és 2006 végétől az árszint meghaladja már az eurózána átlagát. Ez az áralakulás egyrészt a robbanó ütemű kereslettel magyarázható (bár ez a balti országokra is jellemző volt), valamint azzal, hogy ezen országok részesültek legjelentősebben a balkáni villamosenergia-kereskedelemből, amely a régió piacára erőteljes árfelhajtó hatást gyakorolt.

Az átlagos ipari fogyasztók villamosenergia-árai Eurózána, és az új tagországok (euró/kWh, adók nélkül)

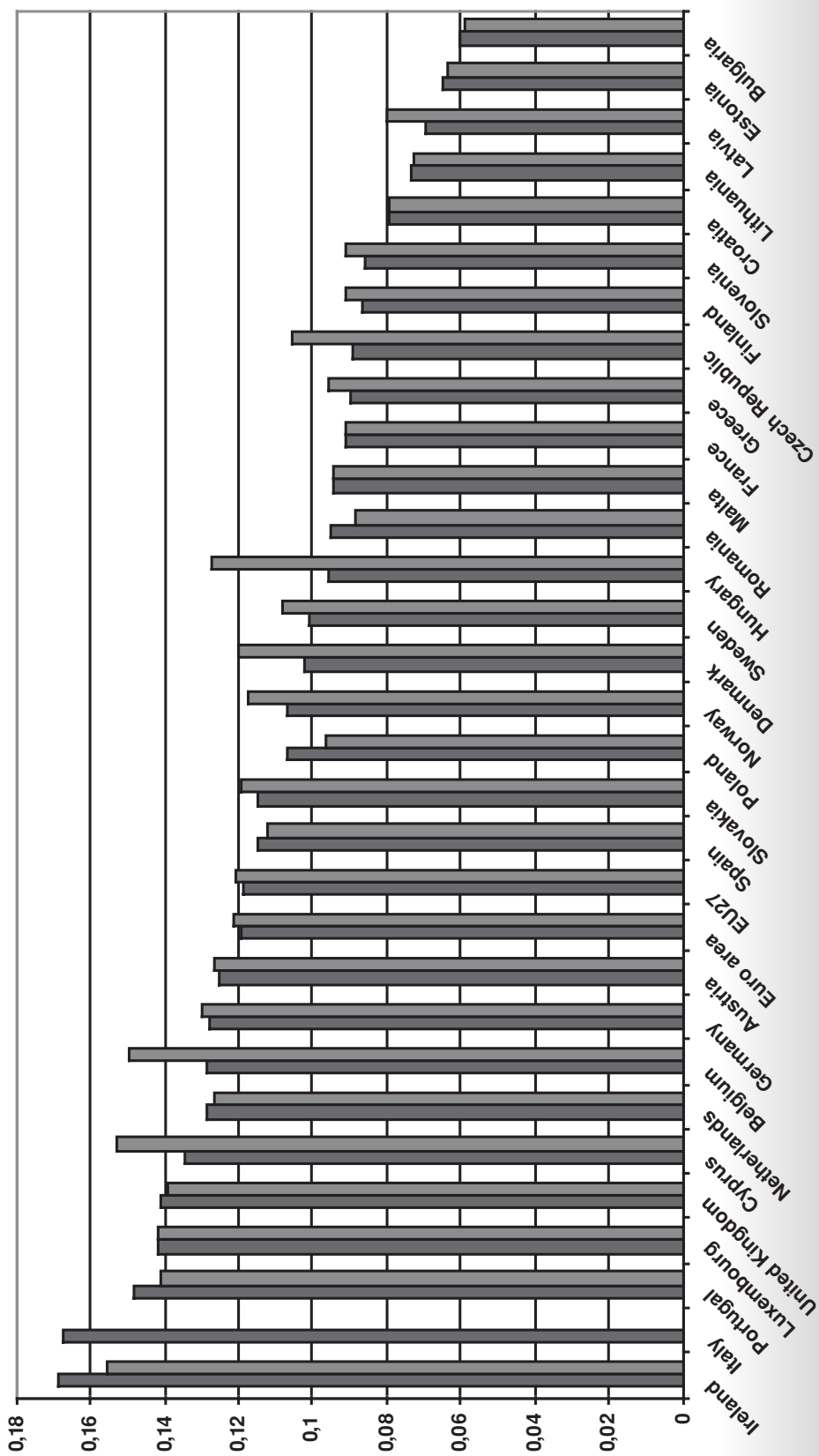
Az átlagos ipari fogyasztók villamosenergia-árai Eurózána, és az új tagországok (euró/kWh, adókkal, áfa nélkül)

Forrás: EUROSTAT

Az energiaadókkal megnövelt ár gyakorlatilag csak a lengyel árakat változtatják meg, a legtöbb ország nem alkalmaz energiaadókat, vagy csak minimális mértékben, így a régió árszintje kedvezőbb helyzetbe kerül, mint az eurózána tagállamainak átlagos ára. Versenyképességi oldalról fontos hangsúlyozni, hogy a magyar, szlovák, román árak eléggé együttmozognak, a cseh árak inkább a fenti három ország árai alatt maradnak kb. 20%-kal, majd a „közép-európai mezőnyhöz” viszonyítva a balti régióban 25-40%-kal olcsóbb az áram. Ez súlyos versenyhátrányt jelent a közép-európai országok feldolgozóipara számára.

Az átlagos ipari fogyasztók villamosenergia-árai
(euró/kWh, adók nélkül)

■ 2007. július 1. ■ 2008. január 1.

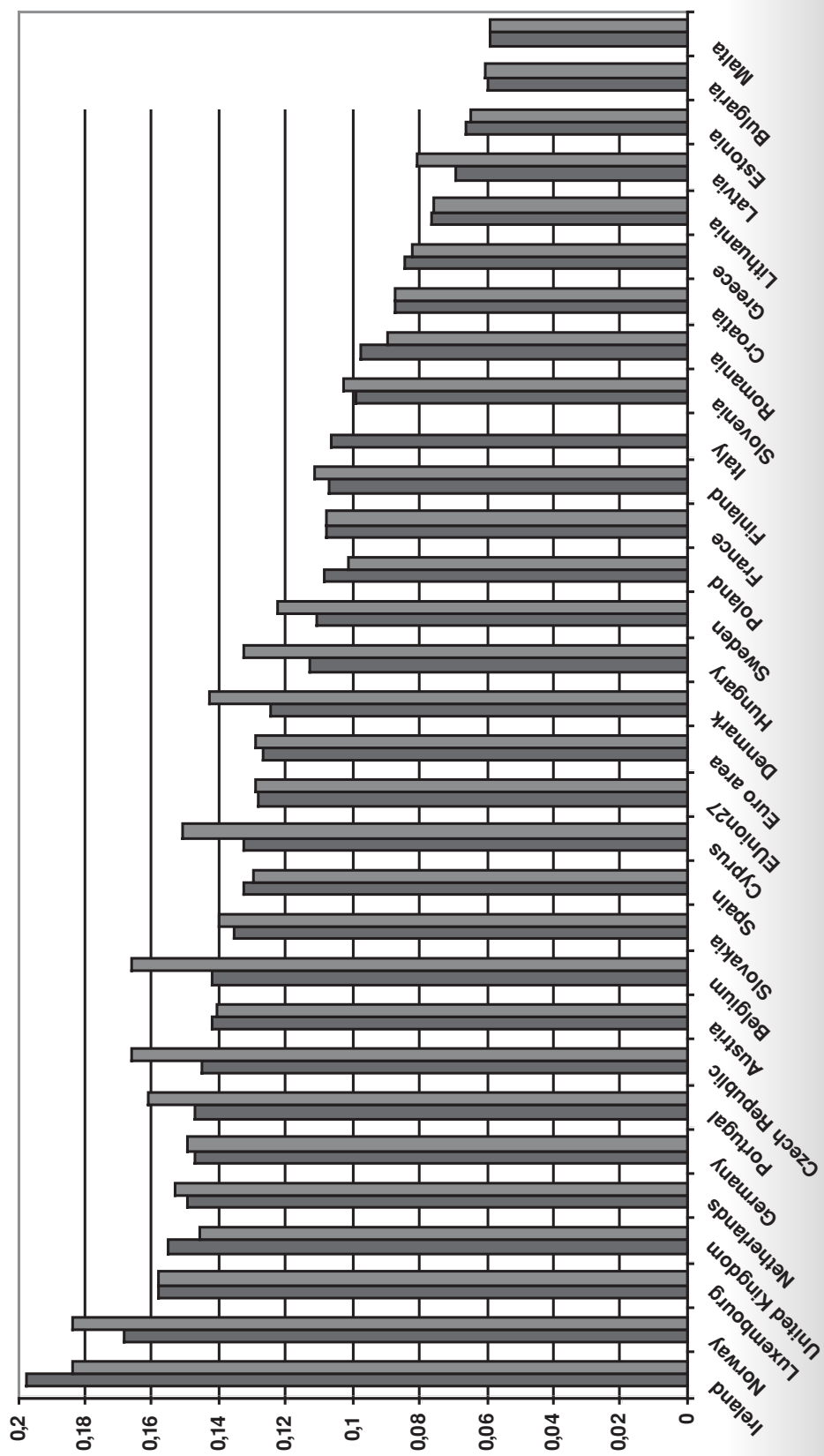
Az új EUROSTAT módszerrel összegyűjtött adatok szerint az EU-tagországok (+ Horvátország és Norvégia) közül 2007 második felében a hazai villamosenergia-árak a középmezőnyt jelentették, a felsorolt 31 országból és régióból a 19. helyen álltunk az átlagos ipari fogyasztóra vonatkozó árak alapján. A rekordmértékű, jelen statisztika szerint 33%-os áremelkedés a 8. legdrágább helyre vitt minket az országok rangsorában. Az adatok tanúsága szerint 17-18%-os volt az áremelkedés Csehországban, Dániában és Belgiumban, a legtöbb ország esetében az emelkedés csupán néhány százalékpont volt, miközben 9 országban árcsökkenés jelentkezett. A fenti adatok azt jelzik, hogy a hazai 2008. januári áremelkedés nem magyarázható meg tipikus piaci folyamatokkal, hiszen ehhez hasonló mértéket egyetlen tagállamban sem találhatunk. Ehhez tehát szükséges volt a piaci befolyásoló erő, amely ekkora mértékű emelést lehetővé tett.

A lakossági árak vonatkozásában a politikai eszközökkel korlátozott 2008. januári áremelés szintén „Európa-rekorder” volt, a 17,5%-os mértékével, de azért nem tért el jelentősen az „áremelő országok” mértékétől, a cseh (15%), belga (16,8%), dán (14,7%), lett (16,4%) áremelési adattól. Emiatt Magyarország a csak kicsit erősítette rangsorbeli szerepét, az országok közötti 15. helyről a 14. helyre kerültünk, de fontos tudni, hogy ezzel már megelőztük az EU27, illetve az eurózóna átlagos értékeit. Az új tagországok fogyasztási szerkezetéhez közelebb álló, 1000-2500 kWh éves fogyasztással jellemezhető lakossági csoport áraitra vonatkoztak a fenti adatok. Amennyiben az EU-szintű átlagos lakossági fogyasztót tekintjük az összehasonlítás alapjául, akkor a 2008. januári áremelés mértéke a magyar adatok szerint 33%-os, ezzel a mértékkel a magyar áraknak a 17. helyről a 8. helyre sikerült „felemelkedni”.

A fentiek szintén megkérdőjelezik az elmúlt másfél év villamosenergia-áremelések gazdasági megalapozottságát, így a nemzetközi összehasonlítás tükrében is jogosnak tűnik a MEH elmarasztaló határozata. Egyúttal a piaci tendenciák és a 2008. október végén lezajlott MVM árverés adatai azt sugallják, hogy 2009-re valószínűleg az egyik legdrágább villamosenergia-árakkal rendelkező ország lesz Magyarország Európában. A piaci trendek (pl. a 2009-es határidős zsinór ár az EEX-en) pillanatnyilag inkább csökkenést feltételeznek 2009-re, míg nálunk az árverés hatására a zsinórterméknél 24%-os áremelést sikerült elérni.⁹ Ilyen körülmények között alapvető kérdéssé válik, hogy mitől függ a magyarországi villamos energia ára, illetve a nemzetközi piaci folyamatoktól független töretlen áremelés megalapozhatja a „Robin Hood-adó” jogosságát. Kérdés az, hogy az állam, mint tulajdonos, miért játssza el ezt a kettős szerepet.

⁹ Magyar Energia Hivatal közleménye, 2008. október 30.

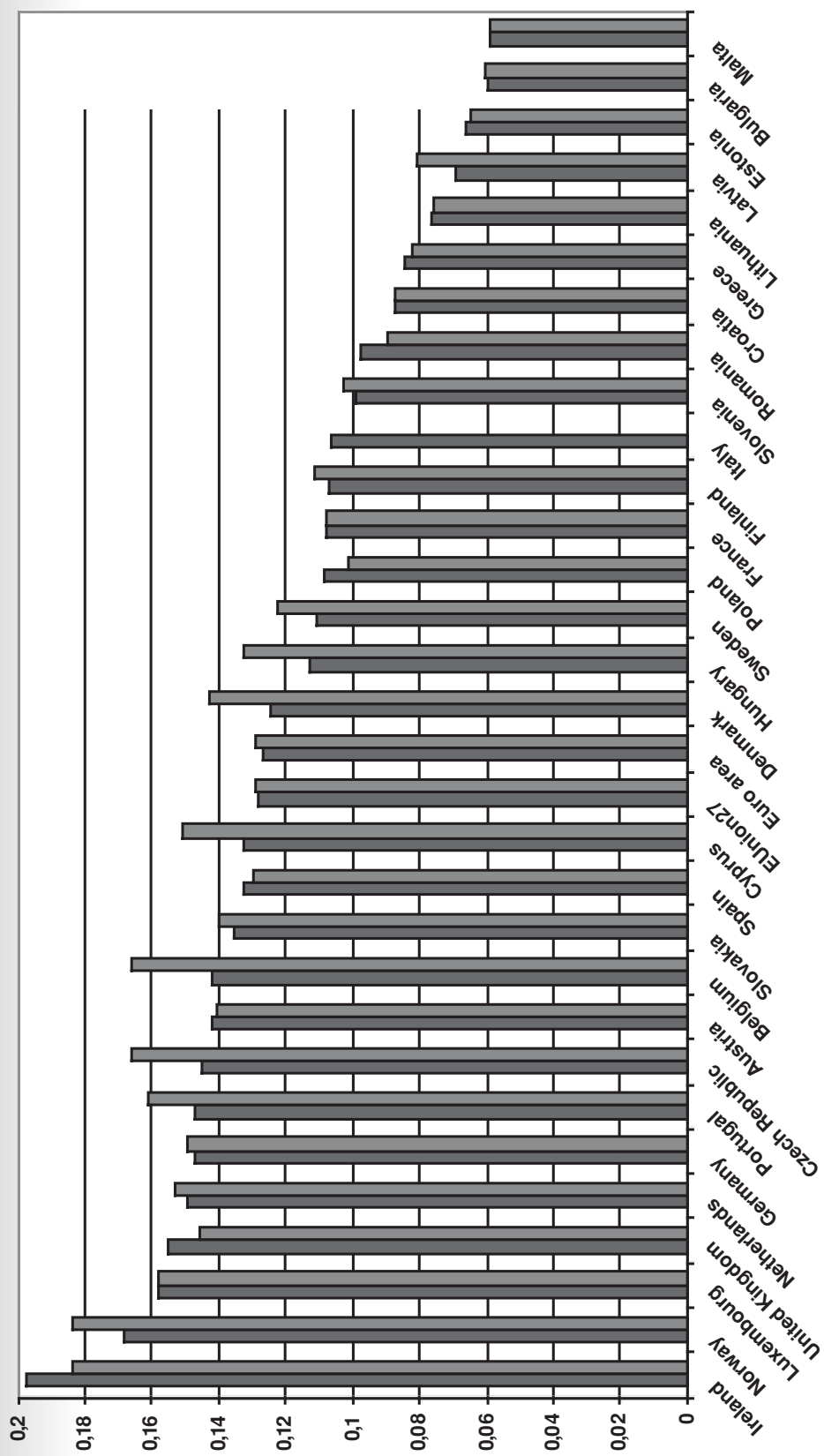
Az átlagos lakossági fogyasztók (1000-2500 kWh/év) villamosenergia-árjai
(euró/kWh, adók nélkül)

■ 2007. július 1. □ 2008. január 1.

Forrás: EUROSTAT

Az átlagos lakossági fogyasztók (2500-5000 kWh/év) villamosenergia-árjai
(euró/kWh, adók nélkül)

■ 2007. július 1. ■ 2008. január 1.

Forrás: EUROSTAT

ENERGIA HATÁROK NÉLKÜL

CEZ Magyarország Kft.
Budapest 1053
Károlyi Mihály utca 12.
+36 1 266 9324
hungary@cez.hu

Pálinger Katalin olimpiai ezüstérmes kézilabdázó
Szécsi Zoltán kétszeres olimpiai bajnok vízilabdázó

Az olimpia több, mint sport

Felejthetetlen pillanatok, amelyekért érdemes küzdeni, lelkesedni – sportolóknak és szurkolóknak egyaránt. Az olimpia a tisztességes versengés és a kitartó munka elismerése. Öröm osztozni a sikerekben, és támogatni egymást a nehéz pillanatokban is. Ezek az élmények kötnek össze minket. Az E.ON büszke rá, hogy hozzájárulhat az olimpia népszerűsítéséhez és a magyar csapat sikereihez.

Egy csapat vagyunk!

